

— ИЛ ДАРХАН НЭДИЭЛЭТЭ —

Айсен Николаев ааспыт нэдиэлэтээби үлэтин сүрүн түгэннэриттэн

Сэттинньи 30 күнүгэр регион баһылыга суһал ыстаап муннабар сүрүн болбомтону анаалыс ыһыктын болдьобун кылгатын бизиргэ, хоту улуустары ИФА, ИХА экспресс-тестиринэн хааччылыгы уураһыт. Кини тохсунньу 15 күнүгэр диэри хааччытыр дыһаллары уһатар туһунан ыйаабы таһаарбытын санаатта.

Бу күн Ил Дархан «Үтүө санаа харыйата» акцияга кытынна. Манньк акция бэйил бэйис төгүлүн ыһыллар. Айсен Николаев бу сырыыга 11 саастаах Дьоккуускай 2 №-дээх коррекционной оскуоланын үөрэнээччилэр Алик Находкин баба санаатын толордо. «Манньк акция тэриллэн оһолор баба санаалара туолар кыахтанар. Үтүө үгэс салгыанара хайбаллаах. Ити курдук уопсастыбаннай тэрилтэлэр ыһтар аһымал тэрээһиннэригэр Саха сирин олохтоохторо кыттыһына», — диир Ил Дархан ыһырда.

Ахсынны 1 күнүгэр Ил Түмэн уочараттаах пленарнай муннабар норуот дьоккутааттара «2021 сылга, итинэнэ 2022 уонна 2023 сыллардаагы кэмэ торумнанар судаарыстыба бүддьүөтүн туһунан» сокуон барылын иккис уонна бүтэһиктээх ааһыыга ылыннылар. Айсен Николаев сылы эрэллээхтик түмүктээн эрэбит диир бэлиэтээтэ. «Бүддьүөт уустук усулуобуйага үөскээтэ. Сотору кэминэн аны ону толорууга улахан үлэ күүтэр», — диир этэ Ил Дархан.

Сокуон барыла иккис ааһыыга кириитигэр биллэрдик уларыйда. 26,4 млрд солкуобайынан эбиллэн, дохуоттаах чааһа 225,6 млрд солк. тэннээтэ. Федеральнай киин ейбүлүнэн 19,8 млрд солк. эбии кириэ. Бырамысыланнай тэрилтэлэри, сир баайын хостооччулары кытары үлэлэһэн, нолуктан кириэр дохуот кээмэйэ 6,6 млрд солк. улаатта. Үөрэхтээһингэ уонна коммунальнай комплекс субсидиятыгар үбүлээһин сөптөөх кээмэйинэн көрүлүнэ. Элбэх оһолорх дьыа кэргэттэри өйүүр, сир учаастактарын инфраструктуратын онорууга дьоккутааттардан кирибит этиилэр аахсылыннылар.

Аһан эрэр 2020 сыл сыл бүддьүөтүгэр биллэр уларыйылар табыстылар. Дохуоттаах чааһа 29,4 млрд солк. улаатта. Нолуктан кирии 5,9 млрд солк. эбиллэнэ.

Ахсынны 1 күнүгэр Ил Дархан «Ростелеком» компания вице-бэрэсидьизин Александр Логинов кытары көрүстэ. Айсен Николаев «Ростелеком» хампааннаба таһаарылаах үлэтин иһин махтанна. «Оптоволонно хоту

улуустарбытыгар, чуоллаан өлөөннө холбонор. Салгыы өлөөн бөһүөлэгиттэн Дьэлиндээбэ. Аһабыр Сааскылаабар дьэри тардыллыа», — диир Ил Дархан этэ. Александр Логинов Айсен Николаев араас бырайыак олоххо кириитигэр куруук өйүүрүгэр махталын тириэртэ. 2020 сылга 1,5 тыһ. км оптоволонно ситимэ тардыллыбытын этэ.

Сылын ахсын ахсынны 1 күнүттэн үгэс быһытынан «Кыһын Саха сириттэн сабаланаар» бэстибээл ыһыллар. Араасыйаба бастаһынан Дьоккуускай киин болууссатыгар өрөстүүбүлүкэбит сүрүн харыйатын уота холбонно. Бу туһунан бар дьонго Ил Дархан саха тэлэбидьиннэтигэр быһа эфиргэ тахсан иһитиннэрдэ. Аһылтаах түгэни кытта Сахабыт сирин 36 улуунугар харыйа уота тэһинэн саңдаарда. «Бу сыл уустук да буоллар, барыбытын күүскэ түмсэригэр, бэйэ-бэйэбитигэр көмөлөөх буоларга үөрөттэ», — диир Айсен Николаев этэ. Сахабыт сирин олохтоохторугар Чысхаан уонна Великэй Устоптан Тымныы оһонньор эбэрдэлэрин тириэртэ.

Ахсынны 2 күнүгэр өрөстүүбүлүкэ баһылыга өлөөн улуунугар үлэлээтэ. Бу күн улуус сайдыытыгар дьһүн суолталаах түгэнэр буолтулар. Саха сирин Арктикатыгар бастаһынан өлөөн улууһа 432 км усталаах оптоволонно ситимигэр холбонно. Интернет, суотабай сибээс тупсар, түргэтир кыахтаммытыттан нэһилиэннэ үөрүүтэ мунура суох. «Кини ханна оһороруттан тутулуга суох — Дьоккуускай да, тус хоту да буоллун, аныгы олох сайдыытын туһанахтаах дии саныбын», — диир Ил Дархан.

Бу күн өлөөн салиэннэтигэр сана дизельнэй электоростания үлэһэ кириэ. 4700 кВт киамталаах эбийиэк «Сахазнерго» инвестиционной бырайыагынан тутулунна. Сана ыстаансыяа улуус киинин сэргэ Харыйалаабы эмиэ устунан хааччылаба.

Айсен Николаев өлөөн эбэнки национальнай улууһа кэлиһи сылларга тэтимнээхтик сайдан эрэрин, Арктика улуустарын ортолоругар социальнай-экономическай көрдөрүүтүнэн инники

күөннэ сылдьарын бэлиэтээтэ. Ил Дархан удуор таһаыт Степановтар дьыа кэргэттэригэр сырытта. 1 №-дээх ыстаада биригэдьиэрэ Христофор Степанов Айсен Николаевка дьыа кэргэнин, үлэтин хамнаһын туһунан кэпсээтэ, бөрө мэнээктээһинэ улахан кыһалганы үөскэтэрин бэлиэтээтэ. Ил Дархан көс уһууһаны уонна «Күөнлээккэ» көс оскуоланы көрдө. Оскуолаба спутниковой интернет холбонмут буолан, сорох уруоктары онлайн ыһталлар эбит. Таһаыттар оһолор төрөппүттэриттэн тэһэһкэ, биригэ оһолор үөрэнэллэр. Айсен Николаевка оһолор таһаны миһэн, маамыкта бырабан көрдөрдүлэр.

Ахсынны 2 күнүгэр Айсен Николаев Госдума дьоккутаата Галина Данчикова кытта көрүстэ. Үс сыллаабы федеральнай бүддьүөтү, социальнай эбэхтээһитибэлэри толорууга өрөстүүбүлүкэ субсидиянан, дотациянан хааччылыытын боппурочун дьүүллэстилэр.

Ахсынны 3 күнүгэр «Кыайы-75» өрөстүүбүлүкэтигэр пуонда үбүн суотугар бу сылга тусх үлэ ыһыллыбытын туһунан пресс-кэмпиризмнэһиэ түмүгү таһаардылар. Биллэрин курдук, Ил Дархан сыллаабы Анал этиитигэр Улуу Кыайы 75 сылын көрсө Кыайы пуондатын тэрийэн, ким баалаах үтүө дьыалаба кылаатын киллэрэригэр ыһырбыта. Уонна бастаһынан кини бу пуондаба 100 тыһ. солк. улута. Айсен Николаев баһымын тэрилтэлэр, биридиһэн дьон өйөөнөр, пуондаба 19,5 мел. солк. норуот харчыта түмүлүнэ. Ити суотугар сыл устата 57 патриотическай бырайыак олоххо кириэ. Кыайы пуондатын көмөтүнэн патриотическай үлэ салгыан барар.

Ахсынны 4 күнүгэр «Биир ныгыл Араасыйа» партия уопсастыбаннай приемнайыгар Айсен Николаев онлайн-сөбөс нөһүө гражданныр приемнаата. Дьааны улуунун Манах салиэннэтигэр стационарнай төлөпүн уонна суотабай сибээс суоба улахан кыһалганы үөскэтэрин

кэпсээтилэр. «Вектор» уопсастыбаннай тэрилтэ С гепатиты эмитиргэ аналлаах өрөстүүбүлүкэтигэр бырагыраама барытын онорбутун билиһиннэрдэ. Нам Хатырыгар уонна Хатын Арыы оскуолаларыгар хаһытаалынай өрөмүөнү ыһтары туруорустулар. Ил Дархан кирибит боппуростары хас биридиһэрин бопбомтобо ыппа, тулааннаах министристибэлэргэ тутта сорудах биэрэ.

Айсен Николаев ахсынны 4 күнүгэр баһылыктары кытары муннабар кэлэр нэдиэлэттэн коронавирустан быһыыны бизири сабаланырын этэ. Бастаһы 200 дозаны өрөстүүбүлүкэ улахан куораттарын медицина тэрилтэлэринэн үлэлэрэхтэрэ. Сыл бүтүөр диэри өссө 600 доза кэллэһинэ, улуустарга «кыһыл» зонаба үлэлиир медиктэргэ биэриэхтэрэ. Маассабай быһыыны бизири кэлэр сылтан сабаланыа.

Ахсынны 5 күнүгэр Айсен Николаев пандемия кэмгэр медиктэргэ, дьонго-сэргэбэ кемелелер волонтердары кытта көрүстэ. Ил Дархан өрөстүүбүлүкэ бары олохтоохторун аатыттан волонтердарга кыһамнылаах үлэлэрин иһин махтанна. Волонтердар бэйэлэрин социальнай бырайыактарын сырдаттылар. Айсен Николаев волонтердар хамсааһыннара салгы эрэллээхтик сайдарыгар эрэнэрин биллэрдэ.

Ахсынны 5 күнүгэр Ил Дархан иккэн ыарылаахтары — эмиир өрөстүүбүлүкэтигэр диспансер тутуутун хаһымытын баран көрдө, билистэ. Бу 6,8 млрд солк. суумалаах тутуу федеральнай бүддьүөттэн үбүлэнэр. «Тыһынчанан киһиэхэ олус наадалаах диспансеры тутуу тэтимиттэн көрдөххө, 2022 сыл бүтүүтүгэр үлэбэ кириэн сөп», — диир Айсен Николаев.

Эмиэ бу күн Ил Дархан доруобуйа харыстабылын эйгэтигэр 2021-2023 сылларга былааннамыт тутуулар тула муннаах ыһта. Кардиология киинин 2021 сыл ахсыннытыгар, Онкология диспансера былааннамытыттан биер сыл урутаан, 2022 сылга киллэрэр сорок турар. Бварабай тутуулары таһынан, ыйыллыбыт болдьоһо бизэ эбийиэги тутар сорудах турар. Бүлүүгэ, Чурапчыга баһыһа комплекстарын, Муома улуунун Хонуу нэһилиэгэр 22 куйкалаах, Уус Маайаба 45 куйкалаах, Таатта Ытык Күөлүгэр поликлиника дьизлэрин. Маны таһынан 33 эбийиэк 2021 сылга хаһытаалынайдык өрөмүөннэһэр былааннанар.

Афанасий НОЕВ,
Ил Дархан пресс-сэкирэтээрэ.

— УЛУУСКА — БУ КҮННЭРГЭ —

Миниистир солбуйааччы Николай Афанасьев — Чурапчыга

ТХПК салайааччыта Александр Мохначевский, о.д. а. сылдьыстылар.

2 чаас 30 мүнүттэттэн бэйилгы кыстыкка сүөһүнү, сылгыны иити боппуростарыгар нэһилиэк баһылыктарын кытары субэ муннаах онлайн эрсииминэн буолла. Николай Степанович өрөстүүбүлүкэ үрдүнэн бэйилгы кыстык туругун билиһиннэрдэ. Ордук тоһоһолоон сүөһү табетүгэр 35 тыһ. солк. бэриллэрин, үтү туттарыга биер киллэбэ 60 солк. төлөнөрүн механизмнарын быһаарда. Сокуон быһылынан олоххо киллэриллиэхтээгин этэ. Сылгы кыстыгар, оту тастан аһылаһыга, тастарыга үлэлэри тэрийиэ санаатын үлэлэһинэ, искусствоннай сизмэлээһин, чиптээһин боппуростарыгар тохтоото.

Киниэхэ нэһилиэк баһылыктара элбэх боппурочу биэрэн, тустаах эппиэттэри ыһтылар, бэйэлэрин этиилэрин киллэрдилэр. Экирэннэ көстө оһолор буолан кэпсэтии бэрт сэргэхтик ыһтылына.

Бастаһынан кэпсэтигэ кыттыбыт Алабар нэһилиэгин баһылыга Ньургун Попов нэһилиэгин үтү туттарааччыларга кэлэр сылга сүрүннээн Зулахан баһынай хаһаайыстыбалардыын үлэлииргэ былааннаалларын этэ. Кырабас сирдээх буолан, өрүс арыыларыгар мобильнай биригээдэни тэрийэн оттоһоллорун, онуоха сорох сылга дуоһаар баарын үрдүнэн аһыттар оттообут буолалларын, итини хонтуруоллуурга туруоруста. Үтү

ыһыһына улууска бэриллэр квота уларыытыгар бэйэтин санаатын этэ.

Одүүлун нэһилиэгин баһылыга Людмила Ефремова оту тастарыга төлөбүр хайдах оһолууларын ыйыталаста, бу боппуроска санааларын этэ.

Мугудай нэһилиэгин баһылыга Кузьма Пермяков агрокластерга үлэлиир ыччаттар ааттарытан Н. С. Афанасьевка, министристибэбэ махталын биллэрдэ. Сана таһыбыт сокуон үлэтин чопулаан, туһанарга табыгастаах онорорго этэ.

Хайахыт нэһилиэгин баһылыга Тарас Тарасов кураан дьыллар иһэллэринэн, Тусра Күөл водоемдугар бопбомтону уурага туруоруста.

Тыа хаһаайыстыбатын сайыннары аһаһаһын дириэктэра Василий Хомподоев үлэ тэрээһинигэр санааларын этэ, сокуонна бэйэтин этиилэрин киллэрдэ.

«Чурапчы» ТХПК бырабылыаньатын бэрэссэдээтэлэ Николай Афанасьевич Аржаков, бэргэһинэринэй салалта начаалынныга Владимир Иванович Еремеев кыттыны ыһтылар. Санааларын үлэлэһинилэр.

Түмүкэ Николай Степанович Афанасьев кыстыгы этэнгэ туорааһына, сүөһүттэн, сылгыттан бороодуусууһаны ыһыһы үрдэтигэ биригэ үлэлииргэ ыһырда.

Алексей СПЕПЦОВ.

Ахсынны 8 күнүгэр биһиги улууспутугар Тыа хаһаайыстыбатын миниистирин солбуйааччы Николай Степанович Афанасьев сырытта. Эбийиэкэ диэри «Мындабааһы» ТХПК үлэтин миэстэтигэр тийээн билистэ. Сүөһү иитэр комплекска сылдьан үлэни көрдө, үлэһиттэрдийэн кэпсээтэ. Кыстык туругун, кэпэрэтиип бу боппуроска үлэтин сийилии ыйыталаста, быһаарыллыахтаах боппуростарга субэлэри, министристибэ көмөтүн быһаарыстылар. Миниистир кытары улуустаабы Тыа хаһаайыстыбатын салалтатын салайааччы Александр Сивцев, «Мындабааһы» салайааччы Александр

— ИСПИСЭЛИИС ТЫРЫБЫНАТА —

АНАБАС ЭФИРГЭ — КЫЛААБЫНАЙ БЫРААНЫ КЫТТА КЭПСЭТИИ

буоллабына, балыһаттан тахсыаба. 431 киһи тастан эмтэниини ааста. Мантан 413 киһитэ үтүөрдэ, 18 ыарыһах эмтэнэ сылдьар. Куоракка 31 киһини ыттыбыт, итинэн 7 киһи эмтэнэ сылдьар, онтон 21 киһи үтүөрдэ. Хомойуох иһин, 4 киһи олохтон туораата.

Улууска аан бастагы түгэн ыам ыйын 23 күнүгэр бэлэстэммитэ. Бу кэмнэ тутта Одьулуунна 20 мистэлээх балыһаны үлэлэппиппит. Итинэн ыла Чурапчы нэһилиэгэр обсерватордар аһыллыбыттара, итинэн Мугудай балыһатын провизорнай отделение быһыытынан үлэлэппиппит. Онтон бэс ыйыттан тастан эмтэни баар буолбута. Итини тэнэ 10 мистэлээх терапия отделениетын таас балыһаба көһөрбүтүт. Маны таһынан бу ыйга ИХА анаалыһын балыһабытыгар онорор буолбуппун. Онтон от ыйыгар дьон экспресс-тест онорторор кыахтаммытара. Атырдьах ыйыгар улууска балаһыанньа тупсан, обсерватордар сабыллыбыттара. Ыалдьыбыт киһи дьэтигэр балыһаба эмтэнэр курдук эмтэммиттэрэ. Балаһан ыйыгар дьаһаабыт киһи элбээн, эбии Хатылы нэһилиэгэр 10 мистэлээх провизорнай отделение аһан, дьону киллэрбиппит. Киһи ахсаана есөө эбиллэн, алтынньыга провизорнай отделение 40 мистэлээх диэри улаатыннарарга күһэллбиппит. Маныаха улуус дьаһалтата көмөлөһөн, Олонхо дьэтигэр аспыппыт.

Сэттэньиэ СӨ доруобуйа харыстабылын министристибэттин бэрэстэбиитэллэрэ Чурапчыга үлэ хаамыһын билэс кэлэ сылдьан, "кыһыл" зонаба кириэн, ыарыһахтары кытары көрсөн, кэпсэтэн барбыттара. Билигин ахсынньыга Олонхо дьэтигэр эрэ киллэрдибит. Ковиды утары үлэлиир быраастарбыт физиотерапевтической отделениеба опороллор.

Түгэнинэн туһанан, кислороднай концентратор, экспресс-тестер, расходниктарын атыыласпыттарынан, маассыына бизнэс көмөлөһөлөрүнэн, улуус баһылыгар Андрей Ноговицынна махтанабын. Уопсайынан, улуус

дьаһалтатын кытта биригэ түмсүүлээхтик үлэлиибит, кыах баарынан өйүллэр. Маны сэргэ Чурапчы, Сылан, Холтобо нэһилиэгин баһылыктарыгар киһи ороондой концентратор ылан бизэббиттэринэн, эмиз махталбын тиздэбин.

2020 СЫЛГА КИИРБИТ
УЛАРЫЙЫЛАР

Билигин оптимизация баран, улууска 11 врачебной амбулатория үлэлиир, мантан бизэ сытар мистэлээх. Итини таһынан 1 быраас офиса, 5 фельдшерскэй-акушерскэй пуун, 4 фельдшерскэй пуун, Кыңдалга уонна Малдыахсигэ бастагы көмөнү онорор пуун кирибиптэрэ.

Улууска бырааһынан хааччыллыы - 98 %, ол эбэтэр 62 быраас үлэлиир. Оттон орто медперсонал хааччыллыыта 98 бырыһыанна тэннэлэр. Манна «Земский доктор» бырааһаамаанан, 34 исписэлиис үлэлиир. Быйыл 4 сана исписэлиис - лор, рентген быраастар, Хатылыга уонна Болтонобо медицинскэй үлэһиттэр.

Балыһаба сууканан сытар мистэ - 105, онтон 40 мистэтэ инфекционнай балыһаба коронавируска ананан турар. Күнүкү дьыаба эмтиир куйката - 28 мистэ.

Улууска оҕотерөөһүнэ 11 ый түмүгүнэн, аспыт сыллаабыр 18 оҕонун элбэх. Оттон өлүү аспыт сыллаабыр 16 киһинэн элбэх. Өлүү сүрүн биричинитинэн сүрэх-тымыр ыарыһаа буолаллар. Маны таһынан онкология ыарыһаа элбэх. Бу ыарахан ыарыһаа ыалдьыбыт дьон, хойут бабайы көрдөрөллөр, эбэтэр ыарыһаа биллибэккэ ааһыан сөп. Тас эйгэ биричиниттэн, холобур, суоп быһылааныттан уонна арыгыны иһииттэн олохтон эмиз туораатылар.

САНА, ОБОРУДОВАНИЕ

Доруобуйа харыстабылыгар цифровизация кириэн, көрдөрөөчү медицинскэй каартата электроннай көрүнэ кирибэ. Аны туран, интэринизт ситимэ тупсан, доруобуйа харыстабылын министристибэтэ телемедицина

көмөтүнэн консультациялары онорорго комплекс көрүөхтээх. Түгэн интэринизт Чакырга, Төлөйгө, Хадаарга кирибэ. Онон мин балыһаны кытта тутта интэринизт нөүө консультация ылар кыахтаньахтара. Бу ый, ахсынньы 8 күнүгэр ФАП-нарга анан, 11 ноутбук, "Суперкаме" үлэтигэр наадалаах планшет кэлэ. Аны сыл бүтөр диэри балыһа отделениеларга, поликлиникаба 29 сана көмүүтэр кэлибэ.

Балыһа тутууга 2021 сыллаах федеральнай бырааһаамаба кирибэ. Кэлэр сылга тутууга сааһыаньахтаах. Оттон КТ аппарат 2021 сылга кэлэрэ былааннанар. Бырайыактыын дуоһабардаһан, документа, сметата онорулла сылдьар. Манна улуус дьаһалтата көмөлөһөр.

Уопсайынан, оборудование өттүгэр эттэххэ, быйыл федеральнай бырааһаамаанан «Скорая помощь класса В» дизн анал сана маассыына улууска кэлэ. Маассыына иһигэр дефибриллятор, ИВЛ барыта баар. Маны таһынан балыһаба сана үс ИВЛ аппарат кэлэ. Итини сэргэ «Обо доруобуйата» федеральнай бырааһаамаанан УЗИ, ЭКГ аппараттара, офтальмологической оборудованиелар кэлилэр.

«Якутминтранс» тэрилтэ "Суперкаме" көһөн, эргэ да собуус буоллар, улуустаабы балыһабытыгар үс маассыына: 2- санитарнай уазик, 1- камаз көрүлүбүтэ. Ол да буоллар, өрөмүөннээн тутта сылдьабыт.

Ахсынньы 18 күнүгэр Бахсыга ФАП үөрүүлээх аһыллыта буолуохтаах. Билигин тутуу үлэтэ түмүктэнэн эрэр.

Туһааннаах быраастар нэдиэлэ иккитэ нэһиликтэринэн кэрийэн, үлэһиттэри, оҕолору көрөллөр (диспансеризация, профосмотр).

Ити кэнниттэн Артем Михайлович кирибит ыйытыларга чолчу, чуолкай хоруйдары бизэ. Ыйытыларга элпистэри «Сана олох» хаһыат инстаграм-сирэйигэр кириэн, көрүөхтүүн сөп.

Марфа ПЕТРОВА.

КОВИД УТАРЫ ҮЛЭ

Чурапчыга бу сылга ыалдьыбыт киһи уопсай ахсаана 683 — ба тэннэстэ. Үтүөбүтэ - 632. Билигин балыһаба 22 киһи эмтэнэр. Ордук аһам саастаах дьон хаптаран кириллэр. Саамай кырдыааспыт, 95 саастаах киһи эмтэнэ сытар. Кини туруга үчүгэй буолла, анаалыһын түмүгүн күүтэбит, үчүгэй

— КУЛТУУРА —

Билсин, сэргээн — Олонхо бэстибээллэрин түмүктэрэ

СӨ Олонхо ассоциациятын Чурапчытаабы салаата Олонхо эйгэтин тэрийиһигэ, үлэлээх үгэстэри олоххо киллэриһигэ элбэх өрүттээх үлэни ыттыһар. 2019 с. түмүгүнэн "Бастын үлэлээх Олонхо Ассоциациятын филиала" үрдүк ааты ылары ситисиппит. Чурапчы улуунун филиала нэһиликкэ кизн аранатын хабан, кэскиллээх үлэтин олохтун туһунан соторутаабыта "ютуб" ханаалыгар видеореалигы ыппыппыт. Олонхо интэриэстээхтэр көрбүт буолуохтаахыт дизн эрэнэбит.

2014 с. түмүгүнэн "Бастын олонхону толорооччу" үрдүк аат Чурапчы улууттан Николай Петрович Тарасовка аһаммыта.

2015 с. түмүгүнэн "Бастын олонхону тарбатааччы" аат Мария Андреевна Герасимоваба, 2017 с. түмүгүнэн "Бастын олонхону толорооччу" Николай Никитич Григорьевка, "Бастын олонхо уһууааччы" — Лидия Степановна Сивцеваба, 2018 с. түмүгүнэн "Бастын олонхону толорооччу" үрдүк аат Сусанна Васильевна Лазареваба инэрлибитэ. "Бу элбэх сыллаах былааннаах, тигиһтээх, тэрээһиннээх үлэ түмүгэ буолар." — дизн Олонхо Ассоциациятын Вице-бэрэсидьиэнэ Елена Николаевна Протодьяконова тоһоболоон бэлиэтир. Бу ытылла турар Олонхо декадатын көрсө хамсык ыарыһаан сибээстээн, уһууаан уонна оҕула саастаах оҕолорго "Олонхо дойдутун оҕотубун", ыччаттарга аһаммыт "Мунха олонхото", улахан дьонно аһаммыт "Уруйдан, Улуу олонхобут" бэстибээллэр урут кулун тутар ыйга ытыллар буоллахтарына, билигин декада итинэн куйаар ситиминэн ытыллан бүтүлэр.

Оҕула оҕолоругар биридиллээн толоруу. Оҕолор олонхолорун үөрэтиһигэ олус кылгас бириэмэ буолан, сорохтор дьыаба үөрэнэн, сүрдээх элбэх мэхэлдэри көрсөн, хаачыстыба өттүгэр сүүйгүрдэхпит да буоллар, кыһамнылаах уһууааччылар, бэйэлэрин үлэлэригэр фанаттар баар буолан аһары мөлөөбөтүбүт.

"Бастын толорооччу"-II-с таһыма ааты Эрилик Эристиин аатынан Чакыр орто оҕулатын 8 кыл үөрэнээччигэ Аня Макарова ылла (сал. Адамова Татьяна Иван). Ону тэнэ хас да олонхотун анал ааттарга тигистилэр.

Оҕула оҕолоругар бөлөбүн толоруу:

"Бастын толорооччулар" I таһымын С.А. Новгородов аатынан Чурапчы орто оҕулатын 1-2-4-с кылаас үөрэнээччилэрэ Нарыйаана, Туйгууна, Чамэлиинэ Павловалар ыллылар (сал. Павлова Татьяна Мих).

"Бастын толорооччулар" II -с таһымын И.М. Павлов

аатынан Чурапчы 2 №-дээх орто оҕулатын 3 кылааһын үөрэнээччилэрэ "Дьөгөһөй оҕолору" бөлөх ылла (сал. Сидорова Христина Никол). Ону тэнэ сорохторго анал ааттар тигистилэр.

Олонхону чинчийэр үлэбэ

"Бастын чинчийи" —II-с таһымын А.П. Илларионов аатынан Хайахсыт орто оҕулатын 4-с кылааһын үөрэнээччигэ Айыына Евграфова (сал. Потапова Парасковья Никол) ылла. Аһам ааттар хас да олонхоһука инэрлиинилэр.

Биһиги улуустан быйыл чинчийэр үлэбэ 9 оҕо холоммута. Бу —хайа да сыллаабыр үрдүк көрдөрүү. Ол эрэри күрэхтэһии аата күрэхтэһии, наһарааданы барытын бири улууска бизэбэ буоллахтара. Бары тэн баайы оҕолор кыттыннылар, онон кэлэр сылга санааны түһэрбэккэ, салгы чинчийэр үлэһэн дьарыгырын дизн оҕолору, уһууааччылары ыһарабыт.

Уһууаан оҕолорун ортотугар биридиллээн толорууга "Бастын толорооччу" —III-с таһымын Айысхан Дьяковскай "Сулусчаан" уһууаан. Сылан, Чурапчы улууа (сал. Винокурова Людмила Вас).

Уһууаан оҕолору бөлөбүн толорууга "Бастын толорооччулар" II-с таһыма "Туску" этно бөлөх "Тулукчаан" оҕо сайдар киһиэ (сал. Захарова Ирина Дмит).

"Бастын толорооччулар" III таһым "Мичил" уһууаан бөлөбэ (салайааччылар Пермякова Евгөн, Егор, Батарица Марина Иван). Ону тэнэ анал ааттары хас да уһууаан эдэр олонхоттара ыллылар.

Биһиги улуус дьысааттара сыл айыы сүрдээх былааннаахтык сыал-сорук туруоруан, олонхо эйгэтигэр араас дьаһаллары тигини быспакка ытталлар. Көхтөөх энтузиаст уһууааччылар баар буоланнар, атын улуустартан хаалсыбакка кыттынныт дизн уһууааннарга барба махталбытын тиздэбит!

Мунха олонхото Өрөспүүбүлүкэтээҕи бэстибээл түмүгэ.

Бу бэстибээл 17 сыл ытыллан кэлэ. Быйылгы бэстибээлгэ чакчы олонхону толорууну баһылаабыт ыччаттар түһүлгэлээтилер дизн дьүүлүү сүбэ тоһоболоон суруйбут. "Айылгы" норуот айымньытын киһини иһинэн быһырыныттан тэриллэн үлэлиир "Нол" бөлөх быһырыын өрөспүүбүлүкэтээҕи Хайахсыка ытыллыбыт "Мунха олонхотугар", улуустаабы гимназияба художественнай хайысхалаах

оҕула Олонхо ыппыт күрэхтэһиилэригэр, Мырылаба ытыллыбыт Г.М. Васильев илин энэр улуустарын олонхо күүн күрэхтэригэр, "Утум" дьэтигэр ытыллыбыт И.Г. Тимофеев 150 сылыгар аһаммыт НПК-тыгар көхтөөх кыттынны ылбыттара. Араас тэрилтэбэ үлэлиир да буоллаллар, наһаа тирээтэһинэ, сыл-сап хомуллан, ыччаттар быйыл эмиз өрөспүүбүлүкэтээҕи бэстибээлгэ балай да таһымнаахтык кыттан, олонхону сэнээрээччилэри үөртүлэр.

Биридиллээн толорууга:

Гран при үрдүк аатын Мэнэ Ханалас Лоомтукатыттан Виталий Никифоров ылла. Бу олонхо ыппыт туран дьарыктанар ураты ыччат буолар.

Бөлөбүнэн толорууга бастын олонхону толорооччулар:

I таһымын Тааттагтан Черкөөх сэлэһиньэтин ыччаттара (сал. Яковлева Мотрена Петр) ыллылар.

"Бастын олонхону толорооччулар" II-с таһыма "Ой дуораана" бөлөх, "Айыллаан" норуот айымньытын Дьэиэтэ, Чурапчы нэһилиэгэ, (сал. Дохунаева Марианна Степ).

"Бастын олонхону толорооччулар" III-с таһым "Нол" бөлөх, Чурапчы "Айылгы" норуот айымньытын Дьэиэтэ. (сал. Лыткин Гаврил Гаврильевич) тигистилэр. "Айыллаан" НАДь иһинэн быйыл ыччаттар сана бөлөхтөрү тэриллэн, олонхону толорууга ылсан эрэллэрэ биһигини үөрдэр. Бу күнүргэ киһилэр үгэс быһыытынан оҕолор эр олонхолууларын сэргэ театриализованнай дьуһууу онорон ситиһилээхтик көрдөрдүлэр уонна "ютуб" ханаалга, ватсап нөүө күүсү тарбаттылар.

Уруйдан, улуу олонхобут! олонхону биридиллээн толорууга 65-тэн үөһэ саастаахтарга Соловьев нэһилиэгиттэн Анатолий Николаевич Христофоров Лауреат III-с таһымын ылла.

Бары наһараадаммыттары, уһууааччылары ис сүрэхтэн эбэрдэлиибит! Мантан саас Олонхо ыһаабыр диэри тэтимнигин ыһыктыбакка, айымньылаахтык бэлэмнэнэргитигэр баһарабыт. Аһан иһэр 2020 сылы олонхо эйгэтигэр ситиһилэрдээх түмүктээн эрэбиппинэн, барытыгыр махталбытын тиздэбит!

Мария ГЕРАСИМОВА —СЭНЭЭРЭ.

Маарыкчаан ыччаттара

Ыччакка аналлаах сыһыары

Ааспыт өрөбүллэргэ, ахсынны 5-6 күннэригэр «Триумф» успуорт комплексыгар үгэскэ кубулуйбут «Дыгын оонньуулары» ытыллыбыта. Икки күн устата боотурдар күрэх былдьаһыыларын күөх экран нөҥүө сэрэи, долгуйа көрбүппүт. Бу тынааһыннаах күрэххэ Чурапчы улууттан биэр дойдулаахпыт, төрүт многоборьега СӨ успуордун маастара Павел Дружянов кыттыбыта.

Кини ситиһишлэриттэн билиһиннэрдэххэ, өрөспүүбүлүкэтээби многоборье чөмпүйэнтэтигэр 2020 сылга иккис, 2019 сылга үһс бириистээх миэстэлэри ылбыта. Маны тэнэ 2019 сылга ытыллыбыт сүүмэрдир күрэххэ иккис миэстэ буолбут.

Павел—бүгүнтү «Маарыкчаан ыччаттара» сыһыары дьоруойа. Эдэр киһи тус олобун, успуорка сыһыанын, олоххо көрүүлэрин туһунан билигинниин үллэһиннэ.

— Үтүө күнүнэн, Павел! Хаһыат аабааччыларыгар хантан хааннааххын, кимтэн кииннээххин кэпси түс эрэ.

— Сылан нэһилиэгиттэн төрүттээхпин. Төрөппүттэрим туһунан эттэххэ, Егор Егорович, Варвара Васильевна Дружяновтарга иккис обонон төрөөбүтүм. Эдьийдээхпин уонна багылаахпын. Төрөөбүт дойдубар оскуоланы үөрэнэн бүтэрбитим. М.К. Аммосов аатынан ХИФУ-ка үөрэнэн, тутуу инженерэ идэни баһылаабытым. Билигин Дьокуускайга ҮБМ сулуослатыгар төрдүс уоттан быһыһыр чааска үлэлибим.

— Сэһэргээ эрэ, успуорка хас сааскыттан ылсыбыккыный?

— Оскуолаба үөрэнэр кэмнэрбэр многоборье көрүгүннэринэн дьарыктамматтым. Ол онугар үксүгэр мээчиктиир этим. Сөбүлээн лутбоула, баскетболга оонньуурум. Аармыйаттан кэлэн баран, «Боотур» успуорт кулубугар Иван Прокопьевич Белюбскаяга 2017 сылтан утумнаахтык дьарыктанан барбытым.

— Эдэр киһиэхэ аармыйа сулууспалааһын туох ураты суолталааһый?

— Аармыйа киһиэхэ улахан көдүүһэ суох дии санаатым. Арай инникитин үлэбэ киирэргэр ирдэнэр

буолан, сулууспалыыр ордук.

— Многоборьеһан дьарыктанаргар туох төрүөт буолбутай?

— Кыра эрдэхпиттэн саха төрүт сонньууларын сэнээрэн көрөбүн. Сайын аайы ыһахтарга ытыллар күрэхтэһиһлэргэ хайдах эрэ кыттыахпын баҕарар санаа кириһтиир этэ. Бу баҕарбыт баҕа санаам улаатан, дьаныардаахтык дьарыктанар буолбутум.

— Төрүттэргэр ыспарсымыаннар бааллара буолуо дии...

— Тустуунан дьарыктанар убайдардаахпын. Тириэһэрин Иван Белюбская туһунан санаабын үллэһин эрэ.

— Иван Белюбская саха чулуу киһитэ буоллаа дии. Киниэхэ дьарыктанааччылар элбэхпит. Иитиллээччилэригэр ей-санаа өттүнэн күөс-көмө буолар, хайдах бэлэмнээхпиттэн, кыахтаахпыттан көрөн, ыйан-кэрдэн, сүбэ-ама быһарар, сыһаларбытын көннөрөр. Туһаннаах болпуростарбытыгар бэйэтин баай уопуттан үллэстэр.

— Бастагы дьарыккын төһө үчүгэйдик өйдүүгүн?

— Тириэһэрбит санаа сүүмэрдээбит

уолаттарыгар уопсай физическай бэлэмнэниини тэрийэн, ким хайдах туруктаабын көрбүтэ, бэлиэтэммитэ. Мин ордук тутум эргири аргыйбиллин өйдүүбүн, бизстэ эрэ онорбутум. Бастагы дьарык син биэр арыый ыарахан буолар. Онон хас биирдидиһигэр өссө күөскэ дьарыктанар санаа кирибит буолуохтаах.

— Бу кэлбит дьантан сылтаан «Дыгын оонньуулары» быһыл бастагытын ыспартыбынай комплекс иһигэр, эбиитин, хомойуох иһин, кураанах трибуналаах ытылынна. Ыалдьааччылар суохтара күрэх таһымыгар оруолу оонньоото дуо?

— Күрэхтэһии кэмигэр көрөөччү улахан оруолу оонньуур. Таһырдыа халлаан анныгар хонууга буолбакка, тымныы, чуумпу саалаба күрэхтэһэр дыкти. Киһи атыннык киирсэр эбит. Элбэх ыалдьааччы эйигин өйөөтөбүнэ, киһи өрө көтөбүллэ түһэр, санаата чөлүмүр, астынар. Күөн күрэхкэ көрөөччүлэр сүргүн-күүкүн уһугуннаран, киһи кыайыыга талаһара күүһүрэр.

— Хамсык ыарыы кэмигэр, үлэн быһыһыгар хантан биризмэ ордорунан дьарыктанный?

— Сайынны кэмгэ үксүгэр таһырдыа стадионнарга, ипподромнарга дьарыктаммыппыт. Онон дьэ, алтынны ыйтан успуорт саалалар үлэлээн, бэлэмнэнибитин күөскэ саалаабыппыт.

— Дыгын оонньууларын кэнниттэн бэйэбэр туох сорукары туруоруннун? Кэлэр оонньууларга кыттар былаан баар дуо?

— Инникитин кыттар санаа баар. Аан бастагынан, күрэхтэһиһэ ылбыт эчэйиһлэрбин эмтэниэхпин наада. Онон дьэ, эппин-сииммин чөлүгэр түһэринэн, көрдөрүүлэрбин тулсаран, күөскэ дьарыктанарга соруу туруорунабын.

— Күүстээх дьарык, тынааһыннаах күрэх кэнниттэн хайдах чөлүгэр түһэбиний?

— Күүстээх дьарык кэнниттэн, массаас уонна нэдиэлэ бүтүүтэ хайаан да бааньыкка сылдьабыт.

— Ханнак ыспарсымыаны бэйэбэр холобур оностобунуй?

— Чолчу кинини холобур оностобун диир биллэр ыспарсымыаным суох. Бары да үчүгэйдэр. Күрэхтэһиһлэри сэнээрэн көрөбүн.

— Иллэн кэмгин хайдах атаарабын? Хобби?

— Иллэн кэммэр айылбаҕа сылдьарбын, бултуурбун-алтыырбын олус сөбүлүүбүн.

— Ханнак бүлүүдэлэри сөбүлүүгүн?

— Дьарыктанар буолан, элбэги аһыһыбын. Эт астары, уопсайынан сахалыы инэмтиһлээх аһы сиирбин ордоробун.

— Эн санаабаар, билигин кэмгэ ыччат хайдах буолуохтааһый?

— Чөл олохтоох, успуордунан дьарыктанар.

— Кэтэһиһлээх Саҥа дьылбыт чугаһаатар чугаһаан иһэр. Онон биэр дойдулаахтаргар тугу баҕарыан этэй?

— Улууһум олохтоохторо, доруобай буолун, бу ыарыыга ылларыман, успуордунан дьарыктанын, чөл олобу тутуһун! Үүнэн эрэр саҥа сылта саҥа саҕахтары арыһан, туруоруммут сыалларгыт ситиһиһлээх буолалларыгар баҕарабын.

— Павел, ыйытыларбар эппиэттээбитин иһин махтал! Ыра санааларын туолан, үчүгэйдик эрчиллэн, успуорка, үлэбэр ситиһиһлэри баҕарабын.

Кыайыыга эрэллээх Алена Луковцева

Ахсынны 7 күнүгэр РФ успуордун министристибэтин бирикээһинэн, хотугу многоборьега үгүс, үрдүк ситиһиһлэрдээх Чурапчы улуунун эдэр, кэскиллээх ыгчатыгар Алена Луковцева «РФ успуордун маастара» үрдүк аат ингэрилиниэ. Итинэн сизтээрэн, кинини эбэрдэлээн туран, биһиги хаһыалпытыгар интервью бизэрэригэр көрдөстүм. Алена үлэтииттэн, дыарыгыттан тута быыс булан, үөрэ-көтө сөбүлэһэн, ыйытылырбар бэрт сэрэгхтик эппизтэйтэ. Бу сэхэргэһини күндү аабааччыларбар таһарабын.

— Үтүө күнүнэн, Алена! Бэйэн тускунан билиһиннэр эрэ, ханна үөрэммикини?

— Мин Чурапчы нэһилиэгэр төрөөбүтүм. 2012 сыллаахха Д.П. Коркин аатынан Чурапчытаабы ыспартыбынай-интеримээт оскуоланы бүтэрибим. Икки үрдүк үөрэхтээхпин. Ол курдук М.К. Аммосов аатынан ХИФУ горнай үнүстүүтүгэр «Техноферная безопасность» уонна «Защита в ЧС» дин исписэппинэскэ үөрэммитим. Бакалаар кэнниттэн, салгыы магистратурага үөрэнэргэ сананан, «Управление ПБ» идэтигэр туттарсан кирибим. Үөрэхпин үчүгэйдик бүтэрэн, дойдубар кэлэн, билигин бастагы нүөмүрдээх баһаарынай чааска диспетчинэн үлэһи сылдьабын.

— Хотугу многоборьеһан хаһаангыттан дыарыктанабын?

— 2017 сылтан сааһалаан дууһабын ууран туран дыарыктанабын. Тириэһэрим — Альберт Федорович Иванов.

— Оскуолага үөрэнэр кэмнэргэр успуорт ханнык көрүнүнэн дыарыктаммыккыны?

— Кыра эрдэхпиттэн чэгнэки атлетиканан сөбүлээн дыарыктаммытым. I-кы разрядтаахпын.

— Оттон чопчу многоборьеһан хаһан дыарыктанар буолбуккуну?

— 2016 сылга успуордунан дыарыктаныбын тохото сылдьыбытым. Ол кэмнэ хотугу многоборье тириэһэрэ 2017 сылга ытыллыбыт. Манчаары оонньууларыгар кытыннараары дыарыкка ынырбыта. Оттон ыла тохтообокко, олус сөбүлээн дыарыктанабын.

— Хотугу многоборьега РФ успуордун маастара буоларгар, нормативы хаһан, ханна толорбуккун кэпси түс эрэ.

— 2019 сылга муус устар 2-6 күннэригэр Дьоккуускайга ытыллыбыт Арасыйыаа чөмпүйөнзэтигэр нормативын толорбутум. Онуоха чөмпүйөнзэки сүүрүүгэ уонна маамыктаны бырабыыга II-с, уопсай түмүккэ III-с буолбутум. Ахсынны 7 күнүгэр РФ успуордун министриэ Олег Матыцин илии баттааһынаах успуорт маастар аат ингэрилиниэ. Дастабырыаннабын илиибэр тута иликпин. Саха сиригэр кэллэһинэ, баар Арасыйыаа чөмпүйөнзэтигэр туттарыахтара.

— Норматив толороргор төһө долгуйбуккуну?

— Многоборьега хас көрүн аайы норматив толоруохха сөп. Онон бэйэбэр эрэппээх этим.

Күрэхтэһэрбэр «Хайаан да кыайыахтаахпын, бэйэбин көрдөрүөхтээхпин» дин толкуйданан кирибим.

— Күрэххэ бэлэмнэнии хайдах этэй?

— Саха сирин сүүмэрдэммит хамаандата буолан, Нерюнгри куоракка баран сборданан кэлбиппит. Уопсайынан бэйэбит дыарыктыын тохтоло суох, тэтимнээхтик ытыабыт.

— Билигин туох былааннар тураллары?

— Арасыйыаа чөмпүйөнзэтигэр уонна Манчаары оонньууларыгар кыттарга бэлэмнэнэбин.

— Хаһаангыттан баһаарынай чааска үлэһиһини?

— Муус устар ыйтан. Ол иннинэ үөрэммит оскуолабар ОТ, ТБ уонна ППБ исписэлиһинэн балтараа сыл үлэлээбитим. Билигин үлэбин олус сөбүлүүбүн. Тэрилтэбэр дыарыктанар саала баара эмиз табыгастаах, төһүү буолар.

— Дыарыкка туза суох сатаммаккыны?

— Чаһыта суох. Эппин-сииммин үөрэтэрбэр (разминка), кросс биризмэтин кэтиирбэр чаһы хайаан да наада.

— Эрчиллэр кэмнэр ырыа истээччигин дуо?

— Сорохтох дыарыктанар кэмнэр уонна өйбүн-санаабын сааһылырбар истээччибин.

— Иллэн кэмни хайдах атаарабын?

— 1 суукка үлэһиһин уонна 3 күн сынньанабын. Сарсыарда хайаан да эппин-хааммын уһугуннаран эрчиллэбин. Үлэ күнүгэр үлэһи барабын, оттон өрүүр күммэр кыратык сынньанан баран, 11 чааска дыарыктар барабын. Оттон 16.30 чаасан кизээһини дыарыгым сааһаланар. Кизээһин хаалбыт биризмэбэр чугас дьоммор көмөлөһөбүн. Иллэн кэмнэр кинигэ ааһарын, коллекциялырбын сөбүлүүбүн.

— Ханнык кинигэлэри мунһабын?

— Т а с дойду романнарын мунһабын. Гийом Мюссо, Чарльз Мартин, Николас Спаркс, Сара Джиро, Аньес Мартен Люган уонна да атын суруйааччылар айымньыларын сөбүлүүбүн.

— Сөптөөх аһылыгы тутуһабын дуо?

— Суох. Вещество атастаһыта түргэн буолан, ачыктаатым да, тото аһыбын.

— Пандемия эн олоххор хайдах дьайда?

— Быйыл Красноярскай куоракка буолбут Арасыйыатаабы күрэххэ сатаан барбатым. Ол биризмэбэр кыратык

тымныйан ылбытым. Имунитетим мөлтөх кэмигэр, аны хаптаран хаалан, дьоммор-сэргэбэр сыһыарыам дии санаан тохтообутум.

— Арай успуорт көрүнүнэн дыарыктамматабын эбитэ буоллар, ханнык эйгэбэр барбыт буолуон этэй?

— Итинник боппуруоһу бэйэбиттэн үгүстүк

ыйыппытым. Ол дабуоллар атын эйгэнэн, хайысханан дыарыктанарын сатаан ойуулаан көрбөппүн.

— Аны кистэл буолбатах буоллабына, таппал, ыал буолуу тизмэтин таарыйыахха?

— Бу олох актуальнай боппуруос (күлэр). Миигин тулалыыр дьонум-сэргэм ыал буоларын күүтэллэр. Барыларыгар кэриэтэ Манчаары оонньууларын кэнниттэн кэргэн тахсыабым дин эппизтиибин (күлэр).

— Түмүккэр тугу этиэн этэй?

— Бу ааһан эрэр сылбыт, төһө да уустуктары көрүстөрбүт, сорохторго эмиз туһунан үтүө өйдөбүллэри хаалларан эрдэбэ, Хаһыат аабааччыларыгар үүнэр сылга барыта этэннэ буолууну, доруобуйаны, ситиһиһлэри, дьолу-соргуну баһарабын!

— Алена, истин сэхэргэһиң иһин махтал! Успуорка өссө да үрдүк чыпчааллары дабайаргар, үлэбэр, тус олоххор ситиһиһлэри баһарабын.

Сыһыарыыны бэлэмнээтэ Марфа ПЕТРОВА.

— ЧАКЫР НЭҢИЛИЭГЭ ТӨРҮТТЭММИТЭ 310 СЫЛЫГАР —

Чакыр – баай устуоруйалаах, кырдыабас нэһилиэк

Саха сиригэр нууччалар кэлбиттэрин кэннэ сахалар аба ууһунан сурукка-бичиккэ кирибиттэрэ бэһис үйэбэ барда. Илин энээргэ биһиги Боотуруускай улууспут биир саамай кизэн сирдээх, саамай элбэх дьонноох улуус буолан тэриллэн олорбута. Оччолорго 18-с үйэ 1 анаарыгар 1710 сыллаахха Одьулуун, Чакыр, Хайахсыт буоллаа сурукка ахтыллара, онтон 1720 сыллаахха Одьулуун, Чакыр, Сылан, Бөтүн, Скороульскай, Игидэй, Байаантай, Өлтөх эбиллэн биэрбиттэр.

1767-1778 сылларга Боотуруускай улуус 24 нэһиликтээх кизэн сирдээх-уоттаах улахан улуус, онно Чакыр иккитэ ааттанар – 1-кы Чакыр, 2-с Чакыр буолар, онтон өссө кэлин Сулбаччы аттыгар үтүс Чакыр диэн эмиз баар буола сылдьыбыта биллэр. Чакырдар бары былыргы төрүттэрэ Хатылыттан төрүттээхтэр дэнэр.

Норуот номоһор кэпсэнэринэн, өссө нууччалар кэлиэхтэрин иннинэ ыалларын Бөрө Бөтүннэри кытта Чакы Боотур нэһилиэк сиригэр кырааныысатын быһаарсыбыттарын туһунан кэпсэнэр. Ол кэмнэргэ Чакы Боотурдаах улахан убайдара Аммаба тийээн олохсуйар, онон Амма Чакыра диэн нэһилиэк үөскүүр, онтон Сулбаччы аттыгар баар иккис Чакыр диэн кыра нэһилиэк эбиллэр. Бу кэмгэ ыраахтаабыттан мэтээллээх нэһилиэк кинээһэ Кыпчытын Уус-Ойуун 42 сыл кинээс, 3 сыл кулуба буолан олордобуна, Чакыр нэһилиэгин сирэ-уота олус кэниир – Одьулуун, Бабаба, Хонду, Таатта, Болугур сорох сирэ, Сулбаччы, Бэрэ, Минири, Халаалы, Нуттара үрэхтэрэ Чакыр сирэ буолан холбоспота. Онтон ыла билинни Чакыр нэһилиэгэ Таатта, Хонду, Минири, Бэрэ, Халаалы үрэхтэрин бастарынан балачча кизэн сирдээх-уоттаах.

Кэлин күн-дьыл уларыйан, Чакыр сирэ-уота сыһыа кыччаан билинни Чакыр сиригэр кытта Одьулуун абатын ууһа, Сулбаччыга, Бабаба диэки кыра-кыра сирдэр хаалбыттар. Ол номохо кэпсэнэринэн, туой Одьулуун улахан баайдара кыргыттарын кэргэн биэрэн, бэрт улахан сири, 40 күрүө сиргэ тийэ энньэлээн баран, собуруу Таатта баһыгар баран олохсуйбута диэн кэпсэнэриттэн биллэр.

1891 Боотуруускай улуус 31 нэһиликтээх – онно 30335 киһи олорор. Боотуруускай улуус 1-кы Чакыр нэһилиэгэр кинээстээн, кулубалаан ааспыт биллэр-көстөр дьоннордоох этибит, ол курдук, Кыпчытын Уус-Ойуун – Бүөтүр Логлоинов кэмизэр Чакыр нэһилиэгин сирэ-уота мунуулаан улаатан сылдьыбыт буоллабына, улахан баай дьон кыыстарын энньэтигэр биэрэн, сорох аба ууһа уонна Сулбаччы санаттан тэриллэн араасан, сыһыа сирэ-уота кыччаан барбыта, түмүгэр билинни Чакыр сиригэр кытта Одьулуун аба ууһа, Бабаба диэки, Сулбаччы таһыгар кыра-кыра дойдугар хаалыталаабыттар.

1892 сылтан Одьулуун абатын ууһа туруорсан, 1911 сыл сэттинниттэн Чакыртан араасан туспа нэһилиэк буолбута, онно сүрүн туруорсааччыларынан Степан Кардашевскай уонна Михаил Старостин буолбуттара. Нэһилиэк Одьулуун-Чакыр диэн ааттанар кэмнэригэр сирэ-уота кыраан, дьонно абылаан алта аба ууһугар 166 киһилээх Таатта-Өнөк, 73 киһилээх Амма-Өнөк, 101 киһилээх Байара, 87 киһилээх Ыыстый, 47 киһилээх Бабаба, 164 киһилээх Одьулуун аба ууһага холбоон 638 киһилээх орто нэһилиэк буолбут эбит. Бу курдук бытанан сытара биригэ дьаһаллан олорорго эрдээх буолан Одьулуун аба ууһа арааска кыһаллибита.

Ол эрэри исторической докумуоннарга көрдөххө, 1930

сыллаахха Боотуруускай улуус 19 нэһиликтээх: Анчабар, Субуруускай-Болтоно, Кытаанах, Одьулуун, Сылан, Сүпсүк, Таанда-Бахсы, Төлөй, Хадаар, Хатылы, Хайахсыт, Хомтобо, Алабар, Болугур, Кугда, Одьулуун-Чакыр, 1-2 Мэлдэхси, Дьабыыл бааллара. Онно сурукка Одьулуун-Чакыр дининэн сурулла сылдьарынан уонна туспа Одьулуун нэһилиэгэ эмиз баарынан кэлин кэнээн, билинни Одьулуун нэһилиэгэ үөскээтэ.

Чакыр нэһилиэгиттэн улууска Кыпчытын Ойуун-уус – Бүөтүр Логлоинов уола Иван Старостин, онтон сизэнэ аатырар Григорий Иванович Старостин – Уот Ыстаарыһын (1818-31), Диодор Васильевич Ефимов – Додорол кулуба, Василий Ефимов, Прокопий Ефимов (1858-1867), курдук биллэр-көстөр дьон улууска бэйэлэрин суолларын-иистэрин, ааттарын-суолларын хаалларбыттар. Ол курдук Уйбаан Ыстаарыһын уола аатырар Кыпчытын Уус-Ойуун нэһилиэк сирэ-уота кэнээн дьонно-сэргэтэ кэнтиригэр үлэлэспитэ, үгүстүк үксэн сууттаһан, бэрт элбэх сири төннөрбүтэ биллэр. Онтон Григорий Иванович Старостин – Уот Ыстаарыһын диэн киһи Степной Думаба элбэхтик үлэлэһэн, онтон улахан эрли ылан дьокутаакка талыллар уонна Сахалар ааттариттан Санкт-Петербурга бараары сылдьан, олобо быстыбыта. Кини бу Боотуруускай улуустан дьонуннаах аакка-суолга тиксипит биллиилээх киһибит буолар, норуот номоһор-кэпсээнигэр элбэхтик кирибитэ.

Дьэ, ити курдук, баай кэрэхсэбиллээх устуоруйалаах нэһилиэкпит, Чурапчы саамай кыры нэһилиэгэ буолан, сана былаас уларыйан, 30-с сылларга "Яковлев", "Молотов" диэн икки колхуос тэриллибитэ, онтон сэрии кэнниттэн 1951 сыллаахха холбоһон, "Правда" диэн колхуос буолбута. Уоттаах сэрии сылларыгар кизэн үрэх сирдээх буолан хоту көһөрүүгө барбатаба – сыра-хара бөбөнөн сүтү, сэриини туораабыттар. Сэрии сылларыгар Стаханов хамсааһыныгар кыттыбыттар. 1943-47 сыллаахха бурдук быһыытыгар Екатерина Егоровна Филиппова күннээбэ былаанын 250, 650, 950 % толорон, охсуулаах күнгэ 1500 түүтэби баайан, 0,65 гектары быһан, өрөспүүбүлүккэ рекорд онорбута. Онтон 1947 сыллаахха фронтовик Гаврил Николаевич Адамов бириг күн 2,87 гасириохсон, эмиз өрөспүүбүлүккэ тийэс биллибитэ. Кинилэри кытта эгилтэтиг от охсооччулар, мунньааччылар, кэбиһээччилэр оройуонна "Бочуот дуоскатыттан" түспэт буолаллара. Онон төһүү үлэһит дьонноох Чакыр колхуоса сэрии кэнниттэн күүһүрэн, 1956 сыллаахха "Правда" колхуос

Өрөспүүбүлүккэ бастаан, куоталаһы Кыһыл Знамятын ылбыта. Манна үгүс дохуоттаах саһылы иити, сүөһүттэн-сылгыттан тыыннаах төрүүсү ылы, иити, үтү былаанын үрдэти, эти-үтү судаарыстыбага туттарыы былааннарын ситиһиилээхтик толоруу төһүү күүс буолбуттара. Күн бүгүн үлэни-хамнаһы өрө тутпут нэһилиэк улууска тыа хаһаайыстыбатыгар элбэх сүөһүнү-сылгыны, көтөрү, сибиинньаны иитиһэ, үтү ыаһынна бириг үрдүк көрдөрүүлээх нэһилиэгинэн биллэбит.

Барыга бары көхтөөх Чакыр дьонно-сэргэтэ 30-50-с сылларга оройуонна ытыллар бастыбээлэргэ эмиз ситиһиилээхтик кытталлара, ол курдук, араас сылларга "Үчүгэй Үкэйдээтэн" сабалаан, "Күкүр Уус", "Туналбаннаах нүүрдээх Туйаарыма Куо", "Сыгый Кырынаастыыр", "Чоочо", «Манчаары» о.д.а. оонньоон улахан биһирэбили ылбыттар. Ол сабаттан олонхону туруоруу утума тиһигин бысакка салбанар, ыллыыр-туойар ыччат дьон үүнэллэрэ биһирэнэр. Ол курдук, Настя Алексеева Олонхо тыйаатырын артыыһа буола үүннэ, онтон Сайаана Попова, Аннушка Макарова, Ньургуйаана Миронова о.д.а. биллэр-көстөр талааннаах ырыаһыт-тойукуот оболордоохтут. Улууска, өрөспүүбүлүккэ Чулуу олонхот аатын ылбыт Николай Никитич Григорьев Алданга Олонхо ыһаабын кылаан Чыпчаал кыайылааба буолан үөрдүбүтэ.

Кэлин Хайахсыты, Хадаары, Дирини кытта холбоһон, Эрилик Эристиин аатынан колхуос бириг отделениета буолан холбоспота, онон эти-үтү дэпэтигэ, оту-маһы бэлэмнээһингэ, хортуппуйу олордууга, күндү түүлээби бултааһынна үчүгэй ситиһиилэрдээбэ. Ол курдук, М.Старостина, Е.Кузьмина, Н.Макаров, Д.Васильев, А.Адамов, В.Михайлов, о.д.а. производство бастыһынара, Эрилик Эристиин аатынан биризмийэ лауреаттара, тыа хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһиттэрэ үүмүттэрэ.

Биһиги Чакырбыт сириттэн үгүс биллиилээх дьон үүнэн-үөскээн тахсыбыттар: суруйааччылар С.С.Яковлев – Эрилик Эристиин, С.Р.Данилов – Семен Данилов, салайааччылар Е.М.Филиппов, Р.А.Филиппов, П.Г.Кириллин, А.М.Кириллин, М.Н.Матвеева, М.А.Кириллин, учуонайдар Л.А.Пестрякова-Адамова, Л.К.Филиппова – Адамова, М.А.Кириллина, А.С.Филатов у.д.а. Билигин биһиги нэһилиэкпиттэн тахсыбыт үгүс оҕо араас идэлэргэ үөрэнэн, дойду араас мунуугар ситиһиилээхтик үлэһи, ай-тута сылдьаллар, дойдуларын-

дьоннорун туһугар кыһаллаллар, сибээстэрин хаһан да быспаттар. Быйылгы үбүлүйдээх тэрээһинмит буолбатабын да иһин, кэлэр сылларга элбэх тэрээһиннэр күүтэллэр, онон бэлиэ түгэһнэргэ көрсүһөхпүт диэн эрэнэбит.

Биһиги нэһилиэкпит уратытынан былыр-былыргыттан күүстээх-уохтаах күүс быһый, ат сүүрүк дьонноох, ырыа-тойук аргыстаах олонхоттаах буоланнар, нэһилиэкпиттэн уонтан тахса тустуу маастардара, успуорт атын да көрүннэригэр успуорт маастардара тахсыбыттар. Кизэн туттабыт: Слава Карповичан, Сея Макаровынан, Афанасий, Николай Матвеевтарынан, Прокопий, Николай Сивцевтэринэн, Николай, Кай Адамовтарынан у.д.а. Онтон Настя Алексеева, Сайаана Попова, Аннушка Макарова, Ньургуйаана Миронова, о.д.а. улууска, өрөспүүбүлүккэ Чулуу олонхотт буолбуттара, Алданга Олонхо ыһаабын кылаан Чыпчаал кыайылааба Григорьев Николай Никитичинэн кизэн туттабыт.

Эрилик Эристиин курдук биллиилээх суруйааччы, саха литэрэтиирэтигэр, саха литэрэтиирэли тылын үөскэтигэ сүһээн үтүөлээх киһибит, 1932-38 сылларга улууска бастакы хаһыат кэриэктэринэн, кэрэспэдьиэнинэн, эрдээктэри сопбууааччынан үлэлээбитэ. Сайын айыы тапталлаах дойдутугар, Сэмэн сайылыгар сайылаан күүс-сэниэ ылаар, айар үлэһэн үлүһүөн туран үлэлиирэ. Кини аатын үйэтитиһэ "Эрилик Эристиин" колхуос-сопхуос былааннаах үлэни ыппыта. Ол курдук, Саха Суруйааччыларын Союуһун кытта шэфтэһэн бэрт таһаарылаахтык үлэлээбиттэрэ номмуо үйэ анаара буолла. Семен Степанович олорбут, үлэлээбит дьэтигэр Мусой дьэи тэриллибитэ быйыл 45 сылын туолар. Суруйааччыларга анаан тутуллубут Айар дьэиэ – даачаба үгүс саха суруйааччыларга омук сириттэн сылдьар доһотторун кытта кэлэн, астына-дуоһуйа сынныанан, сөбөн-махтайан, үөрэн-көтөн барар үтүө күннэрэ-дьыллара бааллара. Суруйааччы Эрилик Эристиин үбүлүйдээх сылларыгар "Эрилик" колхуос отделениелара бары түмсэн, Чакырга ыһаахтыыр үтүө үгэстэрэ билигин да салбанар. Онон Чакыр сирэ-уота саха литэрэтиирэтэ сайдарыгар эмиз биллэр-көстөр өнөлөөх.

Суруйааччы С.С.Яковлев – Эрилик Эристиин аатын сүгэр оскуола кэлэктиибэ, нэһилиэк бүтүннүү түмсэн, урукку колхуос-сопхуос сабанаабы нэһилиэккэр бары Дьокуускай куоракка Эрилик Эристиин 120 уонна 125 сыллаах үбүлүйдэрин дьонуннук тэрийэн бэлиэтээбиппитин астынабыт. Быйыл 90 да, 40 миэстэлээх сана таас оскуола-саад бырайыага оноһуллан бүтэн, былаанна кириде, аны тутуллара эрэ хаалла.

Манна нэһилиэк эдэр, эрчимнээх баһылыга К.И.Лебедев үгүс былааннаах үлэни тэнинэн ыһтар, ол курдук, сана ыһаахтыыр сир, сквер оноһулла тураллар. Быйыл биһиги нэһилиэкпитигэр 310 сылы көрсө гаас ситимэ холбоһон, нэһилиэк тутулла сылдьар сана скверигэр үлэ бастыһнарыгар Е.Е.Филипповаба, Г.Н.Адамова аналлаах стела аһылынна. Кэлин сылларга нэһилиэккэ түргэн интэриниэт холбоһон, суол-иис оноһуллан, күн бүгүн бөһүөлүккэ 600-чэкэ киһи олорор, манна ыччат дьон сана дьэи-уот тэринэн, сүөһү-ас ииттэн үчүгэйдик дьаһанан олороллорунан үөрэбит. Ити курдук 310 сыллаах нэһилиэк күн бүгүн сайдыы эрэллээх суолунан үүнэ-сайда турар, аны таас оскуолабытын эрэнэ күүтэбит.

Мария ФИЛИПОВА,
учуутал, кыраайы үөрэтээччи.

— СИТИНИИ —

БОЙОБУЙ ДЬАЙЫ БЭТЭРЭЭНЭ
ЫТЫЙГА СИТИНИЛЭННЭ

күнүгэр түмүгэ билиннэ.
Хамаанда састаабыгар бойобуой дьайы бэтэрээннэрэ — Кытаанах нэһилиэгиттэн Альберт Собакин, Одьулуун нэһилиэгиттэн Иван Адамов, Александр Саавин, Чурапчыттан Илья Березкин, Андриан Романов тийэн, бэрт чабылхайдык кытыннылар.
"Бу күрэхтэһии эрдэттэн буоларын истэ, түмсүү иһинэн сүбэлэһэн баран, бэйэбит тийэн кыттыны ыллыбыт. Айаммытыгар күүс-көмө буолбут бойобуой доботторбутугар Гаврил Владимировка, Мирон Игнатеева, ону таһынан куораттаабы бойобуой дьайы бэтэрээннэрин ассоциациятын салайааччы, полковник Николай Гребенниковка түмсүү аатыттан диригник махтанабыт. Манньык өйөбүл баар буоллабына, киһи туохтан даһаны чабылбат. Уопсайа 14 хамаанда кыттыбыта, араас структуралартан ытыга устуорт маастардара да бааллара. Ол да буоллар,

биһиги уолаттарбыт ону аахса барбакка, бойобуой үөрүйэхтэринэн олус үчүгэйдик кытыннылар дьэн бэлиэтибин. Ситиһии өссө да кэпсээбэ дьэн эрэнибит, бойобуой үөрүйэх хайдах даһаны умнуллубат эбит. Бу күрэхтэһии анараа сырдык тыыннара быстыбыт эдэркээн доботторбутугар аһаммытын бары бигэтик өйдүүбүт. Ол да иһин буолуо, инникитин даһаны чистээхтик кыттыахпыт дии саныыбыт", — түмсүү салайааччыта Илья Сергеевич кэпсиир.
Дьоккуускай куораттан бойобуой дьайы бэтэрээннэрин ассоциацията, ИДМ бэтэрээннэрэ, ОМОН, УФСИН, "Динамо" уопсастыба курдук силовый структуралары кытары тэбис-тэннэ күрэхтэһэн, Кытаанахтан төрүттээх, бойобуой дьайы бэтэрээнэ Альберт Собакин, "Марголин" бэстилиэтинэн 25 миэтэрэттэн 50 ылыллыахтаах очукуоттан 45-тин таһан, инники күөһүгэ тахсан, кыайыы ыһмпылыгар хаартыската үһүс киһинэн киилэрилиннэ.

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ.

--- АХТАН-САНААН ---

ОЛУС ЭЛБЭБИ ОНОРБУТА, АЙБЫТА-ТУППУТА

Эрилих Эристиин аатынан сопхуоска уһуннук бииргэ үлэлээбит доборбут Иван Иванович Анемподистов — Баанньа олоҕо бииргэ үөскээбит көлүөнэтин кизбинэн сабаламмыта. Баанньа Чурапчы Хадаарыгар 1954с. тохсунньуга төрөөбүтэ. Оҕо сааһа Хадаарга ааспыта, оччотооһу кэм сизеринэн олох кыратыттан сайынын колхуоска от үлэтиттэн сабалаан, бары үлэҕэ эриллэбитэ. Атын оболортон уратыта дьэн адыас кыратыттан тизхиныкэҕэ тардыһылаах, билиэн-көрүүн бабалаах, барытын боруобалаан, бэйэтэ илиитинэн-атабынан тутан-хабан, механизм хайдах үлэлиирин тигэһэр дьэри өйдүүргэ дьулуһара. Оскуола кэнниттэн ПТУ-га үөрэнэн, тырахтарыыс-машинист буолан, колхуоһугар тырахтарыыстаабыта. Сэбизскэй армияҕа ынырыллан, икки сыл ЗабВО Читинскэй уобаласка укрепрайонна сулууспалаабыта. Армияттан кэлээт, эмиз механизаторынан үлэ үөһүгэр түспүтэ. Ол сырыттабына, дьобурдаах, үлэһит, тизхиныкэ үлэтин тупсара сатыыр уолу сопхуос салалтата шэфтээх ПГО «Якутскгеология» үөрэтэр кэмбинээтигэр сыбаарсык идэтигэр үөрэттэрэ ыппыта. Улахан производственной тэрилтэ мастарыскайыгар Баанньа үчүгэй практиканы барбыта. Сыбаарсык идэтин ылан, сопхуоһугар Центральнай ерөмүөннүүр мастарыскайга сыбаарсыгынан үлэҕэ киирбитэ.

Монастырев. Билигин кэлэн ааспытын кэннэ толкуйдаан, тэнгээн көрдөхкө, сөбүмэр үлэ, өтөрүнэн ситиһилибит үлэ көрдөрүүтэ. Итиннэ барытыгар биһиги Баанньабыт көмүс илтиэ тийидэҕэ, мындыр өйө, билиитэ-көрүүтэ туһалаабыта.

1993с. аграрнай реформа ытыллан, сопхуос үлэтин тохтотон, чааһынайынан барыы буолан, буккуллуу, мунуу-тэһии кэмгэр Баанньа урбааньыт буолан, уһаайбатыгар мастарыскай тэринэн үлэлээбитинэн барбыта. Сүннүүнэн чааһынай ыал дьэитин сыһытар хочуолунай оһохторун оноруунан дьарыктаммыта. Оһохторун тупсаран, КПД-н үрдэтэн иһэрэ. Бары суотун, чертөһүн бэйэтэ онорорго. Инженер-теплотехник, конструктор курдук үлэлиирэ. Оһохторо стандарт, биир кэмэй, собуокка ончуллубут курдуктара. Барыта 100-чэкэ оһоһу онордум диирэ. Ити үлэтин быһыгар хаһаайыстыбага туттуллар маллары — бетуөн соһору, салааскалары, ынах ыыр олоппостору, анныылары, тордусхтары, от быһардары, о.д.а. төһөлөөбү онорбута буолуой? Кини оһоһуктара Холтоҕоҕо ыал аайы бааллар. Ону таһынан табаарыстарын массыналарын, тыраахтардарын, бырысыаптарын, оттуур тизхиныкэлэрин абырахаан, тупсаран үлэлиир ғына онортообута кэмэ суох. Умсуғуян, тартаран үлэлиир хамсыысылдыарын киһи көрөн астынар буолар. Онук ис-иһиттэн лоп-бавчы, түргэн, чуопкай, кыраһыабай хамсанылааҕа. Сарсыарда эрдэттэн кизгэ харана буолуор дьэри тартаран үлэлиирэ. Үлэттэн улахан дуоһууһу ыла биллэрэ. Сынньанан ылар да кэмнэригэр куруук толкуйдуу, суоттуу, уруһуйдуу сылдыар буолара.

Кыараҕас собуу уһаайбаларын анаарыгар оһорчу тэпилииссэлэр, оһурут аһа, үүнээйи буолара. Ону барытын таптаһаах кэргэнэ Елена Гаврильевна көрөрө-истэрэ. Саха ыалын сизеринэн сүөһү-ас тутталара. Уһаайба анаара Баанньа хаһаайыстыбата — тизхиныкэ, араас тэриллэр, оборудование, металл буолара. Оҕолоро төрөппүттэрин удыурдаан, үлэһит бэрдэ ыал дьсн буолулар.

Биһиги бииргэ үлэлээбит доборбут Баанньа уһанар, айар-тутар дьобурунан бар дьонугар туһалаан, уол оҕо буолан, орто дойдуга төрөөбүт изиин тоһору төлөөн, кылгас үйэтигэр үтүмэннээх үлэни үлэлээн, үйэтин туһары үлэттэн дуоһууһу, ытык кырдыҕаспыт Д.П. Лаһарап этэрини, «баһабан аайы суох», сэдэх киһи оһорон ааста.

Иннокентий Афанасьевич ФИЛИПОВ, Холтоҕо нэһилиэгин олохтооҕо

«Эрилих Эристиин» мастарыскайа 1959с. оччотооһу бэрэссэдээтэл М.Р. Яковлев тэрийиитинэн олохтооммута. Ол кэнгэн, кыабыран, Баанньа үлэли кэлэригэр оччолорго тыа сиригэр сэдэх «1К — 6Г» икки баһаарынай станок, фрезернэй станок, расточной-кониговальнай, сверильнэй станоктар араас пресстэр, уһанар дьыҕэ пневмомот, пайкалыыр тэриллэр, КИ — истиэндэлэр дэлэй этилэр. Олорго идэлэрин толору баһылаабыт үрдүк кылаастаах исписэлиистэр: токарь П.В. Герасимов, уус А.П. Лукин, силисэрдэр С.П. Романов, Н.П. Андросов, электрик И.Н. Яковлев, у.д.а. үрдүк таһаарылаахтык үлэли сылдыаллара. Мастарыскай сэбиздэссэйз П.А. Иванов этэ. Сөбүлүүр, тардыһар эйгэтигэр киирэн, Баанньа үлэ үөһүгэр төбөтүн оройунан түспүтэ. Оччолорго сопхуоска тутуу күүскэ ытыллара. Дьыалабай мас Амма салаата Мэнири үрээһиттэн кэдриллэн таһаарыллара. Онно сопхуос 4-кэ тийэз лесовоз массынаһы туруорара. Баларга бэлэм заводской роспуск бырысыаптар суохтара, оһору Баанньа бэйэтэ толкуйдаан, туох баар техникэскэй ирдэбиллэрин тутуһан, үлэҕэ куттала суох табыгастаах бырысыаптары кырдыҕас сыбаарсык Н.Г. Федуловтыын онортоон, үлэни олус кудумсуппугтара, этэргэ дылы кыһалҕаны устубуттара. Ол бырысыаптар билиннэ дьэри дьонно туһалыы сылдыаллар. ЦРМ-й сыбаарсыгын быһымынан сүрүн үлэтэ кииннэммит автопарка массыналарын, бырысыаптарын, ону таһынан мастарыскайга ерөмүөннэ киирбит тизхиныкэлэри сыбааркалааһын, чөлүтэр түһэри, тупсарыы буолара. Автопарка массыналар атын улуустартан кураан дьылларга оттоммут оту таһаллара билинни курдук сир аайы АЗС суох. Ол иһин сүрүн таһаҕас тизйэр массыналары эбии тоһианай баабынан «Колым» бағынан хааччыар соругу Баанньа эмиз энкилэ суох быһаарбыта, ол баахтар техникэскэй да, баһаарынай да өттүнэн куттала суох буолуохтаахтара кимизгэ барытыгар өйдөнөр. Итинник уустук баһаары таһынан аһан иһэн дьизинкэ

дылы, ерөмүөннүүр, көтүрэр-танар үлэлэричэпчэтэр элбэх механизмины, приспособлениелары, сьемниктары бэйэтэ толкуйдаан, чертэжтаан, мээрэйдээн онорбута-айбыта кэмэ суох этэ. Адыһах холбур: массына коробкатын (КПП) устарга, түһэрэргэ-таһаарарга аналлаах лебедка; ЗИЛ массына сьеплениетин дискэтин ыһар-хомуйар тэрил; гараас иһигэр массынаһтан мотуору устан баран, көтөхтөрөн, моторист остуолугар сүүрдэн киилээр кырааннаах рельсэ; мотуортан шкивэри, шестеренкалары устар переносной гидропресс у.д.а. ааҕан бара туруохха сөп.

Баанньа ити оһоһуктара үлэни олус чэпчэтэллэрэ, түргэтэтэллэрэ. Автопарка, ЦРМ-й үлэлэрин көдүүһэ үрдүүрүн хааччыаллара. Автоэлектрик И.Н. Яковлев хонтуруоплаан, боруобалаан көрөр истиэндэлээх үлэлиир хоһу тэринэригэр, Баанньа кэлэн, олус табыгастаах, бары өттүнэн толкуйдаамыт слесарнай остуолыскаабы онорон бизрбитин билиннэ дьэри үчүгэйдик ахтар. Кинигэни, сурунаалы элбэҕи ааҕар буолан, кизэн билилээҕэ, барыны бары интэриэһиргиирэ. Иллэн кэмэ да суох буоллар, хаартыскаҕа түһэриинэн үлүһүйэн дьарыгырара. Автопарка суоппардарын, мастарыскай үлэһиттэрин, үлэли сылдыалларын хаартыскаҕа түһэрэн үйэтиппитэ. Билигин үгүс сыллар ааспыттарын кэннэ «Эрилих Эристиин аатынан сопхуос», «Холтоҕо нэһилиэгэ» кинигэлэргэ тизхиныкэ үлэһиттэрин туһунан сүрүн хаартысканан матырыйаал, өйдөбүннүк буолан киирэн сылдыаллар. Билигин сааһыран оһорон, эдэр сылдыан үлэли-хамсыы сылдыбыт кэмнэрибитин, доботторбутун көрөн, киһи үөрэр-долгуйар. Баанньа дьарыгырбатаҕа буоллар, хаартыска да суох буолуо эбит.

Аатырбыт оһуруотчут, уордьаннаах хортуоппуй үүннэрээччи Н.Н. Новгородов сакааһынан Уһун Алаас толору механизациялаах хотонуттан убатыллыбыт ноһуому носуоһунан бырахтаран, бааһынаҕа таһаарар емкостаах сыарбаны үлэлииргэ табыгастаах ғына онорон бизрбитэ

олус туһалаабыта.
80-нүс сылларга олус уһун кураан туран, алаастарга аһына туран, от суох буолан, атын оройуоннарынан көһөн оттооһун, кыһын ону пресстээн тизйэн аҕалыы кыһалҕалара кыһайбыттара.

Ол иһин бааһынаһтан сүөһү аһылыгын 35-40% соботуопкалыыр сорук турбута. Бурдук үүннэриитигэр, сиилэс бэлэмнээһинигэр, элбэх сыллаах оту ыһыыга анал звенолар тэриллибиттэрэ. Агрономнар Е.И. Корякина, М.М. Монастырев суот-учуот, былаан бөбөтүн онорон, механизатордары сүүмэрдээн, звено салайааччыларын булуталаан кэлэктибинэй бэдэрээт дуоҕабарын түһэрсэн, инженернэй сулууспанан элбэх холбоһор-прицепной сиританастыыр тизхиныкэни буллран, үлэ күөстүү оргуйбута. Бурдугу үүннэриигэ үрдүк үүнүү звенотугар сүннүүнэн бааһыналаахтарын да быһымынан эрдэттэн сир кыпта үлэҕэ сыһаннаах Хадаар, Холтоҕо механизатордара сүүмэрдэммиттэрэ, салайааччынан Г.Г. Луковцев аһаммыта. Бааһынаҕа, бурдук үүннэриитигэр күүстээх үлэ баран эрэрин көрөн уонна оҕо эрдэһиттэн бииргэ үөскээбит үөлээннээхтэрэ ити үлэҕэ туруммуттарыттан көбүйэн, Баанньа сопхуос салалтыгар туруорсан, мастарыскайыттан бурдук звенотугар көспүтэ. Тийэн дэгиттэр механизатор, сыбаарсык-рационализатор, бэйэтэ айылҕаттан мындыр, сылык киһи звеноҕа сүңкэн көмөнү онорбута. Ыһыыга, хомуурга туттуллар соһуллар-холбоһор тизхиныкэлэри бэлэмнээһин, тулсары кини тэрээһининэн толкуйунан барара. Бу сылларга сопхуос сир кыпта үлэҕэ көрдөрүүтэ эриэ-дэхси тупсан барбыта.

«Аан бастаан сэпиэһинэй бурдугу ыһан, толору астаах сэпиэһинэй саһарчы буспут бааһыналарыгар долгудьуйан толбоннуурын дуоһууа, астына көрбүппүт. Үүнүүтэ да баһырхай этэ. Биир гектартан 34 ц буолбута. Бу сыл бурдук үүнүүтүттэн сопхуос устуоруйатыгар аан бастаан 1100 т туораах бурдук хомуллубута, орто үүнүү биир гектартан 13,4 ц тэннэспитэ», — дьэн суруйар оччотооһу агроном М.М.

— ПРОКУРАТУРА ИЗВЕЩАЕТ —

«Прокуратура Чурапчинского района разъясняет: Работодатель обязан предоставлять информацию о наличии свободных рабочих мест и вакантных должностей в центр занятости населения»

Согласно п. 3 ст. 25 Закона РФ от 19.04.1991 № 1032-1 «О занятости населения в Российской Федерации» работодатели обязаны ежемесячно представлять органам службы занятости информацию о наличии свободных рабочих мест и вакантных должностей.

В соответствии с п.3 Порядка представления работодателями информации о наличии свободных рабочих мест и вакантных должностей в органы службы занятости населения Республики Саха (Якутия), утвержденного Постановлением Правительства Республики Саха (Якутия) от 24.04.2015 № 136 (далее – Порядок), работодатели обязаны представлять информацию о наличии свободных рабочих мест и вакантных должностей в Центр занятости населения по месту нахождения организации.

Информация о наличии свободных рабочих мест и вакантных должностей представляется работодателями в течение одного рабочего дня со дня возникновения вакансии.

Указанная информация может быть представлена работодателями в Центр занятости населения лично, почтовым отправлением, с использованием средств факсимильной и электронной связи, а также путем самостоятельного размещения в Информационно-аналитической системе Общероссийской база вакансий «Работа в России».

При приеме на работу гражданина на свободное рабочее место или вакантную должность работодатель представляет в центр занятости населения информацию об отсутствии соответствующего рабочего места не позднее трех рабочих дней после принятия решения о приеме на работу гражданина.

За непредоставление информации о наличии свободных рабочих мест и вакантных должностей статьей 19.7 Кодекса Российской Федерации об административных правонарушениях предусмотрена административная ответственность в виде предупреждения или наложения административного штрафа на граждан

в размере от ста до трехсот рублей; на должностных лиц - от трехсот до пятисот рублей; на юридических лиц - от трех тысяч до пяти тысяч рублей.

Например, в ноябре 2020 года прокуратурой Чурапчинского района в ходе осуществления мониторинга информационно-телекоммуникационной сети «Интернет» произведен осмотр социальной сети «Instagram», в результате которой установлена информация о наличии свободных вакантных рабочих мест в органе, осуществляющем управление в сфере образования, Чурапчинского района.

На основании изложенной информации прокуратурой района проведена проверка, в ходе которой установлено, что работодателем в нарушение требований Закона РФ от 19.04.1991 № 1032-1 «О занятости населения в Российской Федерации» в установленный срок информация о наличии свободных рабочих мест и вакантных должностей в Центр занятости населения Чурапчинского района не направлялась.

В связи с допущенными нарушениями прокурором в отношении руководителя муниципального учреждения возбуждено дело об административном правонарушении, предусмотренном ст. 19.7 КоАП РФ (непредставление в государственный орган сведений о наличии свободных рабочих мест и вакантных должностей, представление которых предусмотрено законом и необходимо для осуществления этим органом его законной деятельности). Административный материал направлен на рассмотрение Мирового судьи по судебному участку №35 Чурапчинского района Республики Саха (Якутия).

Также, руководителя муниципального учреждения внесено представление об устранении нарушений.

Прокуратура Чурапчинского района разъясняет, что граждане и организации в случае нарушения их прав, законных интересов и свобод могут обратиться в прокуратуру района, расположенного по адресу: ул. Курашова, д.8, с.Чурапча, Чурапчинский район, Республика Саха (Якутия), 678670, либо посредством электронной почты по адресу: chu@14.mailor.ru.

Прокуратура Чурапчинского района.

— КӨР-СЭРГЭЭ —

НВК SAHA

«Саха» НКНХ ханаалын

Ахсынны 14-20 күнүээби бырагыраамата

НВК SAHA

Ахсынны 14 күнэ Бэнидиэнньик		Ахсынны 16 күнэ сэрэдэ		Ахсынны 17 күнэ чэппиэр		Ахсынны 18 күнэ бэтиинсэ		Ахсынны 19 күнэ субуота		Ахсынны 20 күнэ баскыһыанньа	
06:00 - Новый день 12+	12+	06:00 - Сана кун-Новый день 12+	12+	06:00 - Сана кун-Новый день 12+	12+	06:00 - Сана кун-Новый день 12+	12+	06:00 - Саха итэҕэлэ 12+	12+	06:00 - Простые истины 12+	12+
10:00 - «Саха сирэ» информационная бизири 12+	12+	07:00 - Новый день 12+	12+	07:00 - Новый день 12+	12+	07:00 - Новый день 12+	12+	06:30 - Документальный фильм 12+	12+	06:30 - Санаа күүэс 12+	12+
10:15 - Эл Иитэ 12+	12+	08:00 - Сана кун 12+	12+	08:00 - Сана кун 12+	12+	08:00 - Сана кун 12+	12+	07:00 - Сана кун 12+	12+	07:15 - Кулинарный конкурс 12+	12+
11:00 - Дойдум дьоно 12+	12+	10:00 - «Саха сирэ» информационная бизири 12+	12+	10:00 - «Саха сирэ» информационная бизири 12+	12+	10:00 - «Саха сирэ» информационная бизири 12+	12+	07:00 - Истин илдьит 6+	12+	18:00 - «Саха сирэ» инф. бизири 12+	12+
11:15 - Саха сирин ырыа айааччыларын тумсуутэ 20 сылыгар 12+	12+	10:15 - Сээн сирэ 12+	12+	10:15 - Аал-луук мас 12+	12+	10:15 - Сээн сирэ 12+	12+	13:30 - «Саха Сирэ-Якутия» информационная программа 12+	12+	18:15 - Истин илдьит 6+	12+
12:00 - «Якутия» информационная программа 12+	12+	11:00 - Дойдум дьоно 12+	12+	11:00 - Дойдум дьоно 12+	12+	11:00 - Дойдум дьоно 12+	12+	14:00 - «Тэтим» радио 12+	12+	19:00 - Комус тутан 12+	12+
12:15 - Бастын клип 12+	12+	12:00 - «Олох диэн олох» сериял 12+	12+	12:00 - «Олох диэн олох» сериял 12+	12+	12:00 - «Олох диэн олох» сериял 12+	12+	15:00 - Талбан 12+	12+	19:45 - Сахалык кыһыны таптыбын 12+	12+
12:30 - «Олох диэн олох» сериял 12+	12+	13:30 - «Саха Сирэ-Якутия» информационная программа 12+	12+	13:30 - «Саха Сирэ-Якутия» информационная программа 12+	12+	13:30 - «Саха Сирэ-Якутия» информационная программа 12+	12+	16:00 - «Саха сирэ» информационная бизири 12+	12+	21:45 - Кэксирэ 12+	12+
13:30 - «Саха Сирэ-Якутия» информационная программа 12+	12+	14:00 - «Тэтим» радио 12+	12+	14:00 - «Тэтим» радио 12+	12+	14:00 - «Тэтим» радио 12+	12+	16:15 - Талбан 12+	12+	23:45 - Бастын клип 12+	12+
14:00 - «Тэтим» радио 12+	12+	15:00 - Талбан 12+	12+	15:00 - Талбан 12+	12+	15:00 - Талбан 12+	12+	16:30 - Саха сатаабата суох 12+	12+	00:00 - Бай 12+	12+
15:00 - Талбан 12+	12+	16:00 - «Саха сирэ» инф. бизири 12+	12+	16:00 - «Саха сирэ» информационная бизири 12+	12+	16:00 - «Саха сирэ» инф. бизири 12+	12+	17:00 - Актуальное интервью 12+	12+	Ахсынны 20 күнэ баскыһыанньа	
16:00 - «Саха сирэ» инф. бизири 12+	12+	16:15 - Талбан 12+	12+	16:15 - Талбан 12+	12+	16:15 - Талбан 12+	12+	17:15 - Золотой фонд 12+	12+		
16:30 - Саха сатаабата суох 12+	12+	16:30 - Саха сатаабата суох 12+	12+	16:30 - Саха сатаабата суох 12+	12+	16:30 - Саха сатаабата суох 12+	12+	18:00 - «Саха сирэ» информационная бизири 12+	12+	08:00 - Новости парламента 12+	12+
17:00 - Актуальное интервью 12+	12+	17:00 - Актуальное интервью 12+	12+	17:00 - Актуальное интервью 12+	12+	17:00 - Актуальное интервью 12+	12+	18:15 - Аал-луук мас 12+	12+	08:15 - Хранители времени 12+	12+
17:15 - Сохраняя традиции-к новым свершениям 12+	12+	17:15 - Репортаж 12+	12+	17:15 - Репортаж 12+	12+	17:15 - Репортаж 12+	12+	19:00 - «Якутия» информационная программа 12+	12+	08:45 - Будем вместе 12+	12+
17:30 - Бастын клип 12+	12+	17:30 - Дойдум дьоно 12+	12+	17:30 - Дойдум дьоно 12+	12+	17:30 - Дойдум дьоно 12+	12+	19:15 - Ырыа кыһыны таптыбын 12+	12+	09:00 - Истин илдьит 6+	12+
17:45 - Дойдум дьоно. Н.Д.Неустроев 12+	12+	18:00 - «Саха сирэ» информационная бизири 12+	12+	18:00 - «Саха сирэ» информационная бизири 12+	12+	18:00 - «Саха сирэ» информационная бизири 12+	12+	20:30 - «Саха Сирэ-Якутия» инф. программа 12+	12+	09:45 - Кырыа кыһыны таптыбын 12+	12+
18:00 - «Саха сирэ» информационная бизири 12+	12+	18:15 - Айуу-чэ! 12+	12+	18:15 - Айуу-чэ! 12+	12+	18:15 - Айуу-чэ! 12+	12+	21:00 - Куорчах-шоу 12+	12+	10:00 - Сээн сирэ 12+	12+
18:15 - Айуу-чэ! 12+	12+	18:30 - Ааспыт ааспат амтана 12+	12+	18:30 - Ааспыт ааспат амтана 12+	12+	18:30 - Ааспыт ааспат амтана 12+	12+	21:45 - Бастын клип 12+	12+	10:45 - Аал-луук мас 12+	12+
18:30 - Ааспыт ааспат амтана 12+	12+	19:00 - «Якутия» инф. программа 12+	12+	19:00 - «Якутия» инф. программа 12+	12+	19:00 - «Якутия» инф. программа 12+	12+	22:00 - Кулинарный конкурс 12+	12+	11:30 - ДТРА «Полярная звезда» 6+	12+
19:00 - «Якутия» информационная программа 12+	12+	19:15 - Талбан 12+	12+	19:15 - Талбан 12+	12+	19:15 - Талбан 12+	12+	22:45 - Итоги дня 12+	12+	12:00 - «Якутия» информационная программа 12+	12+
19:15 - Талбан 12+	12+	20:30 - «Саха Сирэ-Якутия» информационная программа 12+	12+	20:30 - «Саха Сирэ-Якутия» информационная программа 12+	12+	20:30 - «Саха Сирэ-Якутия» информационная программа 12+	12+	23:15 - Тыһынаах дорбоон 12+	12+	12:15 - Дойдум дьоно 12+	12+
20:30 - «Саха Сирэ-Якутия» инф. программа 12+	12+	20:55 - «Олох диэн олох» сериял 12+	12+	20:55 - «Олох диэн олох» сериял 12+	12+	20:55 - «Олох диэн олох» сериял 12+	12+	00:00 - Ырыа кыһыны таптыбын 12+	12+	12:45 - Ас-ыттар 12+	12+
20:55 - «Олох диэн олох» сериял 12+	12+	22:00 - Бай 12+	12+	22:00 - Бай 12+	12+	22:00 - Бай 12+	12+	Ахсынны 19 күнэ субуота		13:30 - «Якутия» информационная программа 12+	12+
22:00 - «Чулуу аата уйаларга...» Н.Д.Неустроев 12+	12+	22:45 - Итоги дня 12+	12+	22:45 - Итоги дня 12+	12+	22:45 - Итоги дня 12+	12+			13:45 - «Чулуу аата уйаларга...» Н.Д.Неустроев 125 сылыгар 12+	12+
22:45 - Итоги дня 12+	12+	23:15 - Саха сирин ырыа айааччыларын тумсуутэ 20 сылыгар 12+	12+	23:15 - Саха сирин ырыа айааччыларын тумсуутэ 20 сылыгар 12+	12+	23:15 - Саха сирин ырыа айааччыларын тумсуутэ 20 сылыгар 12+	12+	06:00 - Саха итэҕэлэ 12+	12+	14:30 - Тыа ыччата 12+	12+
23:15 - Саха сирин ырыа айааччыларын тумсуутэ 20 сылыгар 12+	12+	23:45 - Бастын клип 12+	12+	23:45 - Бастын клип 12+	12+	23:45 - Бастын клип 12+	12+	06:30 - Документальный фильм 12+	12+	15:15 - ТВ-Спорт 12+	12+
00:00 - Талбан 12+	12+	00:00 - Талбан 12+	12+	00:00 - Талбан 12+	12+	00:00 - Талбан 12+	12+	07:00 - Сана кун 12+	12+	16:15 - Вторая республика 12+	12+
Ахсынны 15 күнэ оптуорунньук		Ахсынны 16 күнэ сэрэдэ		Ахсынны 17 күнэ чэппиэр		Ахсынны 18 күнэ бэтиинсэ		Ахсынны 19 күнэ субуота		18:00 - «Саха сирэ» информационная бизири 12+	12+
										18:15 - Истин илдьит 6+	12+
06:00 - Сана кун-Новый день 12+	12+	06:00 - Сана кун-Новый день 12+	12+	06:00 - Сана кун-Новый день 12+	12+	06:00 - Сана кун-Новый день 12+	12+	10:00 - Сээн сирэ 12+	12+	19:00 - Моя Якутия 12+	12+
07:00 - Новый день 12+	12+	07:00 - Новый день 12+	12+	07:00 - Новый день 12+	12+	07:00 - Новый день 12+	12+	10:45 - Эл Иитэ 12+	12+	19:30 - «Бастын» спортивной шоу 12+	12+
08:00 - Сана кун 12+	12+	08:00 - Сана кун 12+	12+	08:00 - Сана кун 12+	12+	08:00 - Сана кун 12+	12+	11:30 - Сахалык мультитар 12+	12+	21:00 - Уутээн кэпсээнэ 12+	12+
10:00 - «Саха сирэ» информационная бизири 12+	12+	10:00 - «Саха сирэ» информационная бизири 12+	12+	10:00 - «Саха сирэ» информационная бизири 12+	12+	10:00 - «Саха сирэ» информационная бизири 12+	12+	12:15 - Н.Д.Неустроев 12+	12+	21:30 - Бастын клип 12+	12+
10:15 - Сээн сирэ 12+	12+	10:15 - Сээн сирэ 12+	12+	10:15 - Аал-луук мас 12+	12+	10:15 - Сээн сирэ 12+	12+	12:45 - Кулинарный конкурс 12+	12+	21:45 - Кэксирэ 12+	12+
11:00 - Дойдум дьоно 12+	12+	11:00 - Дойдум дьоно 12+	12+	11:00 - Дойдум дьоно 12+	12+	11:00 - Дойдум дьоно 12+	12+	13:30 - «Якутия» информационная программа 12+	12+	23:45 - Бастын клип 12+	12+
11:15 - Саха сирин ырыа айааччыларын тумсуутэ 20 сылыгар 12+	12+	11:15 - Саха сирин ырыа айааччыларын тумсуутэ 20 сылыгар 12+	12+	11:15 - Саха сирин ырыа айааччыларын тумсуутэ 20 сылыгар 12+	12+	11:15 - Ас-ыттар 12+	12+	13:45 - Кырыа кыһыны таптыбын 12+	12+	00:00 - «Бастын» спортивной шоу 12+	12+

КӨННӨРҮҮ

«Сана олох» хайагт сэтгэний 6 күнүнээс 83 нүмэригэр «Кытаанахлыгт оркуолатын 100 сыла» дээн ыстатыйага «Дьаһалта бейһыга Е.Н. Потапов көнүллээһининэн» дээн көбүлээһининэн дээн көннөрөн ааһаргытыгар.

Улууска ритуальный өгө үлэлирин иһитиннэрэбит

убаастабыллаах улууслут олохтоохторо, олохлутугар иһи үйбэтэх өттүтүн хомолто ааннаан кириэрэ баар суол, үлүсүт тууу ыһаагы билбэккэ мунар-тэнэр кыһалбата үөхүүр. Онно көмө, өйбүл буоларга Чурапчыбыт киинигэр Карл Маркс аатынан улууска 17 "б" нүмэрдээк адырыска ритуальный өгө араас көрүнүн толорорго сайаалка хомуйабыт.

- Хоруоп;
- Веноктар (сурук сүрүлүсхэ сөл);
- Бэйэбит эскилэһитинэн, кэмэйлэһитинэн эргир араас көрүннэрэ;
- Тимир бетонунан кутуллубут пааматынныктар;
- Гранит матырыйаалтан биллээһиттэр;
- Харайы сизиргэр туһаныллар; хоруобу иһигэ туһар биялар, манан, кыһыл, хара өнгөөх смидас матырыйааллар;
- Сизиргэ уонна өтүөз баһиэтэ;
- Бокуоньук хаартыскатын угар араама;
- Иһи хайыт;
- Мас остуолба (кириэс эмиз буолуон сөл);
- Тас мас (тэбикх);
- Бокуоньугу таһаарыга массына көрүлгөн сөл.

Ритуальный өгөнү улууслут бары кэлиһиттигэр, бэйэбит массынабытынан тийэн онорорбутун биллэрэбит. Тэрилтэ бириэмэтэ болдьосо суох, түүннэри-күнүстэри үлэлиир. Билсэр телелүүнүт: 89644284393. С.И.

БИТМЭРИИ/ОБЪЯВЛЕНИЕ

Марфа Николаевна Романова аатыгар Чурапчытаагы Исдьыала отделын нөнгө 23.11.2001с. бэрлэлибит 98 01 133392 №-дээх пааслар сүппүтүнэн, дьынэ суобунан ааһыллар.

Болтоно нэһилиэтин олохтооҕо
ЕГОРОВ Егор Афанасьевич
уһун ыарахан ыарыһтан олохтон туораабытынан, оҕолоругар, кутуэттэригэр, кийииттэригэр, сизэнэригэр, чугас дьонугар дириң кутурбаммытын тиздэбит.

Хатылы оркуолатын 1966с. бүтэрбит доботторо.

Татталлаах ийэтэ
СЕРГЕЕВА-БЕЛЯЕВА Степанида Ивановна
олохтон туораабытынан, кутуептүгэр Афанасий Ивановичка, балтыбытыгар Марфа Кирилловнага, оҕолоругар, бары аймахтарыгар дириң кутурбаммытын тиздэбит.

Анна, Петр Соловьевтар уонна оҕолоро.
Кутурбаммытын тиздэпэр:
-Түөйэ учаастагын олохтооҕо Беляева Степанида Ивановна ыалдьан олохтон туораабытынан, уолугар Петр Ивановичка Сыланга биригэ үөрэммит доботторо.

Бу Орто Дойдуга иһи барахсан олоҕо туннугунэн чыһаах көтөн аһарын курдук түргэн да буолар эбит. Биһиги ыал улахан эдьийбит Колесова Мария Львовна олус соһуччу, ыарахан ыарыһтан букатыннаахтык олохтон туораабыта бу дьыл ахсынны 14 күнүгэр 40 хонугун туолар.

Эдьийбит, тохсуньу 28 күнүгэр 1948 сыллаахха Чурапчы оройуонун Одьулуун нэһилиэгэр элбэх оҕолоох дьиз кэргэнгэ бастаан оҕон төрөөн, кыра эрдэбиттэн, тыа оҕотун сизиринэн, үлбэ таһаайлан, барыны-бары сатыыр, кыһамнылаах буола улааппыта. Дириң орто оркуолатын 1966 сыллаахха бүтэрэн, иһи сүл төрөөбүт колхозугар фермага ыанньыксыттаабыта. СГУ тыа хаһаайыстыбатын факультетыгар 1968-1973 сылларга үөрэнэн, учуонай-зоотехник идэтин баһылаан, Уус Алдан оройуонугар «Лена» совхозка зоотехник-селекционерунаа үлэтин саҕалаабыта.

1977 сыллаахха, кырдыаас дьонун, балыстарын, бырааттарын көрөөр, дойдутугар «Карл Маркс» совхозка көһөн кэлбитэ. Төрөөбүт дойдутугар зоотехник-селекционер, кылаабынай зоотехник быһыытынан Одьулуун, Мындабаайы, Мугудай, Төлөй, Чыаппара, Бахсы фермаларын барытын көрөн, совхоз ыһыллар диэри үтүө суобастаахтык үлэлээбитэ.

1997-2007 сылларга Чурапчы улуугар пенсияны тиздэи исписалиһинэн үлэлээн, кырдыабастар махталларын ылбыта.

2007 сылтан, бочуоттаах сынньаланга олоруобуттан, сизлинэн үлүһүйэн дьарыктанан барбыта уонна олохтон соһуччу туоруор диэри себүлүүр

Биригэ табаарыспыт
Афанасий Степанов бу
дьыл ахсынны 8 күнүгэр
олохтон туораабыта 40 хонугун туолар.

Кини 1955 сыл муус устар 20 күнүгэр ырыаба ылламмыт, хоссоно хонуллубут Кыыс Амма өрүстээх Мындабаайы бөһүөлүгэр төрөөбүтэ. Кини сүрдүк, ыраас уутугар дуоһуа сөтүөлээн, айылбатынын алтынан оҕо сааһа ааспыта.

1962 сыллаахха аан бастаан оркуола боруогун атыллаан үөрэх сүрдүк аартыгар үктэммитэ. Оччотооҕу оҕолор сиздэринэн пионер, комсомол буолан уопсастыбаннай олоххо актыыбынайдык кыттыбыта. Ордуу успуорка оркуола бири тарбахха баттанар ситиһилээх ыһарсымына этэ. Ол курдук, саахымакка, волейболга, баскетболга үчүгэйдик ооньуура, хайыһардыра Оркуола сүүмэрдэммит хамаандатын чилиэнэ этэ. Үөрбэр да үчүгэйэ. Кыһаллыта буоллар, хайа баһарар предмеккэ үчүгэйдик үөрэнэр кыахтааба. Элбэх табаарыстааба, кирилэргэ олус үчүгэйдик сыһаннаһара. Ити иһин таптыылара, убастыылара.

1972 сыллаахха Чурапчы орто оркуолатын бүтэрбитэ. Ити кэмгэ оркуоланы бүтэрээччилэр бастаан производствога үлэлээн баран, үөрэхкэ кириллэрэ. «Оркуола — производство — үрдүк үөрэх» дээн девизинэн элбэх үөрэнээччи оччотооҕу совхозтарга, атын да салааларга үлэлээбитэ. Биһиги, Чурапчы орто оркуолатын 10-с "б" кылааһын бүтэрбиттэр, тугуспутунан Субуруускай аатынан совхоз Болтонотооҕу отделениетыгар үлэли тахсыбыппыт. Управляющий Андрей Павлович Листиков, сельсэбиэт бэрэссэдээтэлэ Мария Даниловна Кронникова олус үчүгэйдик көрсүбүттэрэ. Кыргыттар ыанньыксытынан, уопаттар араас үлэлэргэ оробуочайынан үлэлээбитинэн барыбыппыт. Степа кыайгас-хотугас үлэһит быһыытынан бэйэтин көрдөрбүтэ.

Ытык изин төлүү, Сэбиэскэй Армия кэкиэттигэр

Ыстапааммытын умнубаппыт

ытырыллыбыта. Чурапчы сэлэһиньэтигэр Илин баска бири улуускага олорбут, биригэ үөрэммит табаарыһа Дима Павловтыын биригэ түбэлтэн сулууспалаабытара. Уопаттар кэкилэринэн чистээхтик сулууспалаан, этэннэ дойдугарыгар эргиллибиттэрэ. Көрүстэхтиринэ, сулууспалаабыт кэмэрин, табаарыстарын олус истинник ахтар-саныыр буопалаллара.

Армиятан эргиллэн кэлэн баран, биригэ үөрэммит кыһыныын Полина Константинованыын сүрэхтиринэн себүлгөн ыал буолбуттара. Бу — биһиги кылааска бастаһынан ыал буолбут дьоммут. Сыбаайбаларыгар ытырыллан сылдыбыппыт, үтүө ыал буопалларыгар баҕа санаабытын тиздэбилиппит.

Степа Полиныанын ыал буолан, кыайалларынан үлэлээн-хамсаан дьоллоохтук олорбуттара. Ол тугуһунан 4 оҕоломмуттара буолар. Оҕолоро Петя, Дора, Степа, Леня, сизэнэрэ аҕаларын, эһэлэрин аатын ааттатар үтүө дьон буолуохтара дээн эрэнэбит.

Табаарыспыт Степа, быдан дьылларга бырастыы... Биһиги эйигин умнубаппыт...

Биригэ үөрэммиттэрэ.

Үтүө майгын, олоххо дьулуруун холобур буолуоҕа...

Биһиги тэрилтэбит бэтэрээнэ **Дорофеев Афанасий Дмитриевич** Чурапчытаагы баһаарынай чааска 1973 сыллаахха баһаарынай массына суоппарынан үлэли кирилбитэ. Бэйэтэ ахтарынан, бастаан, үлэли кирилэригэр Николай Алексеевич Окочешников начальнигынан үлэли сылдыбыт. Оччотооҕу кэмгэ Таатта улуһунан былыргы ГАЗ-51 массынааны аһаабыттар. Хончулунан автономнай буолан, оһох отто-отто, баһаарга вызовтарга тахсаллара. Чурапчыга баһаарынай чаас сана тэриллэһитигэр бастаан үлэһиттэртэн биридэрэ этэ. Кэлин баһаарынай дуоһунаһа сүктэриллэн, үлэлэрэ-хамнастара кэнээбитэ. Афанасий Дмитриевич сана үлэли кирилэрин саҕана, баһаар тахсар түбэлтэтэ сэдэх этэ. Улам дьон-сэргэ дьиз туттара элбээн, баһаар тахсыта элбээбитэ. 1973 сылтан 1993 сылга диэри, уопсайа 20 сыл ситиһилээхтик үлэлээн, бочуоттаах сынньаланга барбыта. Уопсай үлэлээбит кэмэрин тухары «Баһаарынай охрана туйгуна», «Баһаарынай охрана бэтэрээнэ», ону таһынан элбэх грамоталарынан, махтал сүргүтүнэн наҕараадаламмыта. Тустаах үлэтин таһынан улуус, нэһилиэк иһинээҕи успуорт араас көрүннэригэр, чөл олоҕу пропагандалаһынгга кылаатыниһин анал бэлиэлэринэн наҕараадаламмыта.

Үлэлээн бүтэн да баран, тэрилтэтин кытта ыкса сибээһи тутара. Бэтэрээннэригэ саамай актыыбынай позициялаах киһибит этэ. Эдэр көлүөнэ үлэһиттэргэ уопсай көрсүһүлэргэ үлэлээбит кэмэрин тус успуттан куруук кэпсиирэ, сүбэ-ама биэрэрэ. Кини уруогу үлэли сылдыбыт кэмэрин уонна билиннэни тэннээн көрөн, тэрилтэҕэ үлэлиир усулуобуйа бары өттүнэн лаппа тусубутун, сайдан иһэрин тоһорлоон бэлиэтиирэ. Киһи быһыытынан олус холку, үөрүннээн майгылааба, чөл-оһоҕу үрдүктүк тутара, онно дьону көбүлүүр. Афанасий Дмитриевич ханнык да ыарахан үлэттэн чаһыйбат буоларга сүбэлиирэ.

Быдан дьылларга быраһаай, күндүтүк саныыр бэтэрээннэригэр. Эн биһиккэ, эдэр көлүөнэҕэ, киһи быһыытынан үтүө майгын, ситиһилээх үлэ-хамнаһын, олоххо дьулуруун куруук холобур буола туруоҕа...

Чурапчытаагы 38 нүмэрдээх баһаарынай этэрээт кэлэктиибэ, профкома.

Быдан дьылларга быраһаай, күндү эдьийбит Мааса

дьарыгын бырахпатаҕа. Өрөспүүбүлүкэ норуотун маастара 2013 сыллаахха буолбута. Нэһилиэк, улуус, өрөспүүбүлүкэ таһымнаах быыстапкаларга, күрэхтэргэ актыыбынайдык кыттан барбыта, сылтан сыл оноһуктара тупсан, элбээн барбытара. Өрөспүүбүлүкэ араас дьаһалларыгар, Олонхо ыһаахтарыгар бири бастын көбүлээччи буолан, оройуонун чилиһин элбэхтик көмүскээбитэ, ытырыыга сылдыар уран тарбахтаах маастар этэ. Кини ол сыллар усталарыгар 150-тан тахса сэлээппэни, араас паннолары, сахалыы оноһуктары дьонно-сэргэҕэ, өрөспүүбүлүкэни бири ына, онорон тарбатта. 2010 сыллаахха «Дни Якутии в Италии» норуоттар иһи ардыларынааҕы Римини куоракка кыттан, кубок, диплом хаһаайкатынан буолбута. 2012 сыллаахха Санкт-Петербурга Саха сирэ Араассыйа састаабыгар кирилбитэ 380 сылыгар этнографическай мусуойга кэмпириэнсийэҕэ кыттыбыта. 2013 сыллаахха Испания Толедо куоратыгар саха балаһанын аһыллытыгар кыттыбытын тугуһуур сэрпиксээти туппута, киһи оноһуга ол балаһанга ынанан турар.

2014 сылтан, кыһынын Дьоксуускай куоракка кирилэн олорон, куорат бары ыһыллар тэрээһиннэригэр, быыстапкаларыгар, араас көрсүһүлэргэ бэйэтин оноһуктарын дьонно-сэргэҕэ көрдөрдө. «Симэх» норуот маастардарын тэрээһинин актыыбынай кыттылааба, оркуолаларга оҕолорго маастар-кылаастары, саха үгэһин пропагандалаһынгга кыттар этэ.

Эдьийт Маасаны биһиги бары кыра эрдэхпиттэн холобур оностон, киһи көмөтүнэн, ыһыһынан, сүбэтинэн олорон кэлибит. Эрэллээх доһор, истин эдьий, оҕолорбутугар эйбэс эбэ буоларын, дьонно үтүө сыһыанын, сытыары-сымнааһас майгытын бу ыарахан күннэргэ өссө төгүл итэҕэйдик.

Эдьийбит кыра эрдэбиттэн биригэ улааппыт, үөрэммит дьүөгэлэригэр. Дириң орто оркуолатыгар биригэ үөрэммит табаарыстарыгар, СГУ ТХФ 1968-1973 сс зоотехнической, ветеринарной отделениеларын устудьуоннарыгар, нэһилиэкит дьаһалтатыгар, бири дойдулаахтарбытыгар, улуустаагы пенсионнай управление кэлэктиибигэр, бары аймахтарбытыгар, кутурбаммытын тэнгэ үлэстибиксигэр, өйбүл буолбуктугар истинник махтанабыт. Эдьийбит ыарахан ыарыга ыллара да сырыттар, биһиккэ биллэрбэккэ, үлэли-хамсыы, сайынын дойдутугар тахсан оһуруот опордон, сир астаан кирилбитэ. Бу хамсык кэмгэ кыбыттаран, бүтэһик күннэригэр аттыгар суохтутуттан, тугунан да кыайан көмөлөһөр кыахпыт суобуттан сүрдээһин хомойобут. Стадунин аатынан 81/4 баар клиническай балыһа медперсоналыгар, телелүүнүнэн сибээскэ куруук истинник кэпсэппит быраһыгар барба махталбытын тиздэбит. Барыгытыгар этэннэ буолууну баһарабыт.

Биригэ төрөөбүттэрэ.

Ген. дириэктэр - Н.М. СТРУЧКОВА.
Кылаабынай эрдээктэр - Л.В. ГОРОХОВА.
Кылаабынай эрдээктэри сөбүлээһин - Е.Г. МАКАРИНСКАЯ.
Эпиктиимир сакиртээр, сурук отдела - А.Н. ЗАХАРОВА.
Тыа хаһаайыстыбата, экинникскай отдела - А.М. СЛЕПЦОВ.
Кэрэстэдимионер - С.А. ЖЕНДИНСКИЙ, М.В. ПЕТРОВА.
Тангалар - Л.К. ПОПОВА.
Бачээттэһини - Ф.А. ПРОТОДЬЯКОНОВ.

Тэрийэн таһаарааччылар: СӨ Быраһыһылыстыбата, Саха Өрөспүүбүлүкэтин «Саха-он» Сударыһыттаннай автономнай тэрилтэтин «Сана олох» хаһыат эрдээктэригэр.
677000, Дьоксуускай к., Ордоннидэ уул. 31, 124 каб. тел.факс: (411-2) 34-39-17 e-mail: sakharesha@mail.ru. Российскай Федерация Россиянааҕар СӨ салалтатыгар 2020 с. бачыһын 3 күнүгэр регистрацияламмыт нүмэрдэ - ПИ №ТУ14-00559.

Эрдээктэригэр адырыһа: 879870, Чурапчы сөл., Карл Маркс уул., 26 "а".
Телелүүннэригэр: эрдээктэр - 41-332, отролар - 41-265, 41-358.
E-mail: sakaloch@mail.ru, сайт: sakaloch.ru, Instagram: @sakaloch

Бачээттэс сакаас: № 92 (11748)
Кэмэйи: 2 бэт. лийс
Ахсаана 1850. Хаһыат сыһаната: 15
Амттар сууттар элэтир аһаах редкцион пастарыһагыгар хаһыат сөл кутулар баһааһа. Сүрдөөр аһаахтар чөлүһүр л. редкцион пастарыһагыгар элэтир аһаахтар түс бачытат.

Хаһыат бачээткэ бэрлэлэр графика: 16 х 00 см. Бачээткэ бэрлэллэ: 16 х 00 см. «Сана олох» редакционнай-издательскай холбоһука 04.12.2020 с. оһортога бачээттэннэ. Типография адырыһа: 678670, Чурапчы сөл., Карл Маркс уул., 26 "а". Индекс: ПИ9664. Хаһыат нэһилэһа иһитэ: олтоһуһуһука уонна бачыһаа тахса